WERINON

Historische Kring • Nederhorst den Berg

Voorjaar 2020 • Nummer 99

HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Bestuur		
	Voorzitter	Vacature
	Interim-voorzitter	Ton Kuijs, Kooikerboog 3 1394 ND NdB, tel. 0294-253443
	Secretaris	Ans Baar, Torenweg 9 1394 EA NdB, tel.06-13854825
	Penningmeester	Petra van 't Klooster, Overmeerseweg 60 1394 BE NdB, tel. 0294-251564
	Leden	Corry Schoordijk, Vincent van Goghstraat 6 1394 EC NdB, tel.0294-253119
Redactiecommissie		Gerard Baar, Zoddeland 26 1394 KR NdB, tel. 0294-254368
		Kees Joustra, de Biezen 19 1394 LR NdB, tel. 0294-254039
		Mark Hilberts, H.W. Mesdaglaan 15 1394 GC NdB, tel.06-51693269
		Coen Meerbeek, Veenderij 76 1394 LK NdB, 06-625021766
Fotobewerking		Teus van de Kemp, tvdkemp1@kpnmail.nl
Vormgeving		Theo Cozijn, Hinderdam 17 1394 JB NdB, tel. 0294-254492
Computer- en website-beheer		Franck van Zijl, Vaartweg 12 1394 GL NdB, 0294-253147
		Herman Schilder, musicher@hotmail.com
		Coen Meerbeek, coen@meerbeek.email
Webmaster		Joop Hennis
Schenkingen & ledenadm.		Johnny van Mourik, info@historischekring.nl
Lidmaatschap		€ 20,- en € 25,- buiten Nederhorst den Berg, per persoon per jaar, incl. Werinon. bankreknr. NL30 RABO 0328 2241 38
Informatie en Documentatie		Donderdagavond van 19.30 tot 21.30 uur. Sociaal Cultureel Centrum, Blijklaan 1, NdB
E-mail: HKNdB		info@historischekring.nl
Internetadres		www.historischekring.nl
ISSN 1389-319X		

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

Foto omslag *1910. De eerste graanoogst in de Horstermeer. (Collectie Teus van de Kemp)*

Historische Kring Nederhorst den Berg

Opgericht januari 1988 Jaargang 29 Voorjaar 2020, nummer 99

Inhoud

Van de redactie	*Gerard Baar*	2
Mededelingen en berichten	*Ans Baar*	3
Het begin van de NERA. Stukje geschiedenis	*Floor Smit*	5
Schenkingen	*Gerard Baar*	6
Horstermeer, naar J.A. Bientjes (slot)	*Gerard Baar*	7
Een vol, op zichzelf aangewezen dorp	*Gerard Baar*	10
Joop Snel kruidenier te Nederhorst den Berg	*K.D. Joustra*	11
Nieuwbouw op de Dammerweg	*Leen Houtop*	18
'Erik, de eekhoorn'	*Herman van der Molen en Cees Stalenhoef*	19
De Toonder Studio's – de bekendste huurder van het kasteel in Nederhorst den Berg	*Coen Meerbeek*	23
De Nederlandse Unie	*Ton Kuijs*	29
Van Boomwortelbrug tot Van Brienenoordbrug	*Gerard Baar*	33
NSB-ers in Nederhorst den Berg	*Gerard Baar*	37
Jonkheren contra Naarden	*Henk Schaftenaar*	39

Van de redactie

Gerard Baar

In deze niet zo leuke tijd bieden we u hopelijk wat ontspanning met de verhalen in deze Werinon 99 die in dit op een haar na honderste nummer van de Werinon staan. In het najaar verschijnt nummer 100, een mijlpaal binnen de Historische Kring. Hoe dat feestnummer er uit gaat zien weten we nog niet maar het zal ongetwijfeld anders dan anders worden. Verschillende mensen laten er hun gedachten al over gaan.

Maar eerst moet ik even wat rechtzetten. In nummer 98 stond in het door Kees Joustra geschreven artikel over wethouder Gerla abusievelijk niet diens naam maar die van de heer Galesloot onder de foto aan het begin. Ik bied hiervoor als eindredacteur mijn excuses aan aan de familie Gerla.

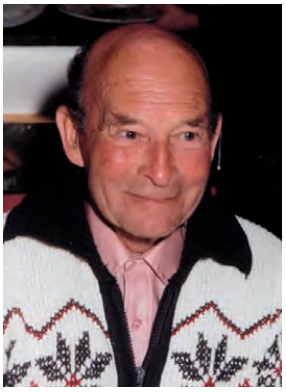

Wethouder L. Gerla.

Werinon 99 stond al een poosje in de steigers. Het wachten was op het verslag van de wettelijk voorgeschreven ledenvergadering die gepland was vóór 30 maart. Helaas ging deze niet door. We zouden er ongetwijfeld twee nieuwe bestuursleden bij hebben gekregen.

De statuten van onze vereniging zitten echter net als bij alle andere verenigingen zo in elkaar dat de vergadering in moet stemmen met de voorgestelde kandidaten. Troost U, ze blijven beschikbaar tot er weer andere tijden aanbreken!

Om in te haken bij de zin waarmee ik ben begonnen is het onvoorstelbaar dat binnen een paar dagen de wereld ineens heel anders in elkaar steekt. Hoe dat in de nabije toekomst opgevangen gaat worden is voor iedereen koffiedik kijken. Onze dorpsgeschiedenis zal zeker ondergeschikt raken aan de wereldwijde problemen die binnen een mum van tijd op ieders dak terecht zijn gekomen. Als er een lock-down afgeroepen wordt in de tijd van het ter perse gaan van dit nummer, kan het zijn dat onze bezorgers het pas later bij U in de brievenbus mogen gooien. Niets is meer zeker maar ik heb er het volste vertrouwen in dat het tij keert. Als het zover is gaat hopelijk iedereen om de tafel zitten om te kijken hoe het verder moet.

Het voordeel van de digitalisering is natuurlijk wel dat de wereldleiders met elkaar in conclaaf kunnen gaan zonder fysiek bij elkaar te hoeven zitten. Bovendien bestaat er voor mensen die geen kant op kunnen de mogelijkheid telefonisch en via internet contact met de buitenwereld te houden.

Het bovenstaande toont overeenkomsten met de onzekere tijden tijdens de periode '40-'45, de jaren waarin de Tweede Wereldoorlog woedde. Ik hoop dat de in begin mei geplande tentoonstelling in het kader van de viering van 75-jaar bevrijding door kan gaan, want dan blinkt er licht aan de horizon. In dit nummer zijn een paar artikelen opgenomen over heikele situaties die zich in en vlak na de oorlog hebben voorgedaan.

Als we weer onbelemmerd met elkaar in contact kunnen komen zal er genoeg stof tot praten zijn. Want we hebben in ieder geval allemaal hetzelfde gevoel gehad: het gevoel opeens afgesneden te zijn van een aantal dingen die we voor dat keerpunt zonder er over na te denken doodgewoon vonden. ■

Probeert u eens te schrijven! Inleveren van kopij voor Werinon Nr. 100, kan tot 1 augustus 2020.
info@historischekring.nl

Mededelingen en berichten

Ans Baar

Bezoek burgemeester Crys Larson – getoonde interesse zeer gewaardeerd

Dinsdag 4 februari jl kwam burgemeester Crys Larson in gezelschap van ambtenaar Joris Weijns op werkbezoek bij de Historische Kring. Het doel van het bezoek was kennismaken met wat de Historische Kring zoal doet en in huis heeft. Na een woord van welkom door voorzitter Ton Kuijs, een voorstelronde en informatie over de doelstelling, structuur en werkwijze, volgde een toelichting op de speciale projecten, te weten:

De 'Foto-wandelroute: Nederhorst 'Vroeger en Nu', de onthulling van het Monument vliegtuigcrash 1943, het scholenproject en de tentoonstelling 75-jaar bevrijding in Wijdemeren.

De 'Vroeger en Nu' wandeling en de Ceremonie rond de onthulling van het vliegtuigmonument werden toegelicht en verduidelijkt met het tonen van beelden en een film. We kijken terug op een waardevolle, maar vooral geanimeerde kennismaking met de burgemeester.

PROGRAMMA 2020

20 Maart – Jaarvergadering wegens coronavirus afgelast

In verband met de maatregelen rond het coronavirus is de jaarvergadering niet doorgegaan. Afhankelijk van de ontwikkelingen op dit terrein zullen we de vergadering later in het jaar alsnog houden. We zullen u hierover tijdig informeren.

2 t/m 5 Mei – tentoonstelling 75-jaar bevrijding Wijdemeren afgelast

Vanwege de maatregelen ter bestrijding van het coronavirus en de daarmee gepaard gaande onzekere situatie voor de komende tijd. Ook de voor de periode 2 t/m 5 mei geplande tentoonstelling: 75-jaar bevrijding in Wijdemeren, gaat niet door. Ook hiervoor geldt dat we zullen kijken of de tentoonstelling op een ander tijdstip door kan gaan.

Een paar jaar na de oorlog viert Nederhorst den Berg samen met Crescendo een of ander feest. Iedereen is bijna hetzelfde gekleed. Anno 2020 zou dit tafereel er heel anders uitgezien hebben.

Manus Ineveld zit na de bevrijding trots op zijn tijdens de oorlog onder het hooi van de hooiberg verstopte motorfiets.

14 mei – Overdracht replica Vliegtuigmonument

De drie basisscholen adopteren het monument. Om beurten ontfermen ze zich een jaar over het monument. De hiervoor gemaakte replica is als eerste naar de Meester Kremerschool gegaan. Op 14 mei a.s. wordt de replica door de Meester Kremerschool officieel overgedragen aan de Warinschool.

Juni – Afsluiting scholenproject

Ter afsluiting van het project voor de groepen 5 en 6 van de drie basisscholen in het dorp worden de kinderen onthaald op kasteel Nederhorst.

13 november – Lezing: Herauten op de Stelling door Agnes Boer

De lezing omvat verhalen over de Stelling van Amsterdam en haar forten, zoals Vesting Muiden, de forten Uitermeer, Ossenmarkt, Nigtevecht, Amstelhoek, Uithoorn, Hinderdam, Abcoude, Waver-Amstel; de Kwakel en het Hembrugterrein. Ook aan de orde komt de samenhang tussen al die forten: een ring van 46 forten en batterijen die samen met een cirkel van water onze hoofdstad moesten beschermen. Een ingenieus waterstaatkundig werk dat in verschillende periodes een unieke functie heeft gehad. De lezing wordt gehouden in de Bergplaats en begint om 20.00 uur.

Meer informatie over de activiteiten volgt via de website: **www.historischekring.nl** en de (opgegeven) emailadressen. Indien u geen informatie per e-mail heeft ontvangen, dan beschikken wij niet over het (juiste) adres. In dat geval zouden wij het zeer op prijs stellen indien u het adres alsnog aan ons doorgeeft. Uw e-mailadres opgeven kan via **info@historischekring.nl**, graag met vermelding van uw naam, adres en woonplaats. Alvast hartelijk dank voor uw medewerking. ■

Het begin van de NERA. Stukje geschiedenis

Floor Smit

Voor 1930 was de grond aan de zuidkant van de tocht (het huidige NERA-gebied, veelal door de oudere polderbewoners 'de rimboe' genoemd) nog volledig tuinbouwgebied. Vele tuinders uit de polder hadden daar nog extra stukken grond.

Door het hoge veengehalte tegen de Kortenhoefse plassen aan en de goede waterkwaliteit was deze grond uitstekend geschikt voor de fijnere bladgroenten, zoals sla, spinazie en andijvie.

Tussen de huidige huisnummers 70 en 72 lag een akker waarover een pad naar de tocht en er lag een loopbrug over de tocht. De akkers waren zoals overal in de polder 20 meter breed, gescheiden door vaar- en greppelsloten.

In de crisis jaren werd van overheidswege het plan opgevat om dit gebied economischer in te richten. De grontmij werd aan het werk gezet in het kader van de werk verschaffing kwam het advies: **bredere kavels**.
De kavelbreedte moest van 20 meter naar 60 meter worden opgeschroefd. De scheidingssloten werden breder gemaakt en twee van de drie sloten werden gedempt.

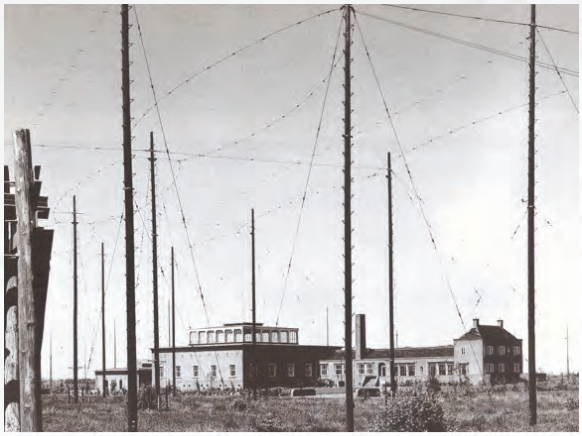

Complex met visgraat-antennes op houten masten, 1950.

Een tweede advies was om de goede klei die onder de veenlaag aanwezig was naar boven te halen door middel van het extra diep omhalen van de grond.

Toen het werk gereed was konden de tuinders de gronden weer in gebruik nemen. Echter, wat bleek, de akkers waren zo breed gemaakt dat het water niet voldoende afvloeide naar de nieuwe sloten. De oude sloten bleven, met name in natte tijden, sompige stroken die niet of nauwelijks begaanbaar waren. De gewassen groeiden slecht of in het geheel niet, en de tuinders morden alom. Na enkele jaren zegde de een na de ander de huur op en veranderde een goed tuinbouwgebied in een moerasachtig gebied, zonder bestemming, het woord natuur was nog nauwelijks bekend.

Een van de eerste grove fouten van de overheid in de polder.

Het gebied bleek echter uitermate geschikt voor de vestiging van de radio controle dienst, want ruit-antennes hadden een vochtige bodem nodig. ■

Burgemeester Harinxma thoe Slooten opent de NERA, 1950.

Bron:

• Vertellingen van dhr. F.W. Smit, (1927-1998)

Schenkingen

John Snel
Twee ingelijste grote foto's van Wasserij Nederhorst

Diana Barmentloo- Heemskerk
Statenbijbel uit 1840 met "Nederhorst" op de kaft. Met slot.

Joke van Roemburg-Wiegmans
Boeken en tijdschriften van erven Langeveld-Van d er Voorn

Edward Galesloot
Artikel uit de Waterkampioen van 1943

Teus van de Kemp
Beamertas

Theo Cozijn
Portable fotostudiootje

Muziekvereniging Crescendo
Na de recentelijke opheffing: van alles uit haar bestaan: archief, prijzen,
tamboersjerp en allerlei vaantjes

Fiep Bouwer
Allerlei papieren van petroleumboer Izaak Bouwer en een jaarboekje uit 1955 van de Gereformeerde Kerk van Nederhorst den Berg

Willy Snel (Alphen aan de Rijn)
Diverse boeken o.a. 'Speelreis langs de Vechtstroom'

Hr. Wartena
Oude ansichtkaarten, verstuurd rond 1910. Er zit een bijzondere bij.

Herman Veldhuisen
Een eeuw muziek (Crescendo) 1905-2005
Christelijk Onderwijs 1881-1981

Johanna Schuurman
"De Pijler" tijdschrift van de ABM en allerlei krantenartikelen

Herman Rensenbrink
Familieboek "Het verdwenene dorp Hüstede"

Wilma Snel
Foto's van de familie Versluis-Ineveld

Annie Versloot
Rekeningen voor Baron van Harinxma thoe Slooten van "het Wapen van Amsterdam" te 's-Graveland. Hij was de vader van een van de oud-burgemeesters van Nederhorst den Berg

Horstermeer, naar J.A. Bientjes (slot)

Gerard Baar

Samenvatting van de rest van zijn artikel uit "Eigen Haard", geïllustreerd Volkstijdschrift 1881

Over een jaar valt het Horstermeer droog!. Er staan dan 400 polderjongens klaar om met hun schoppen (spaden) een begin te maken met de indeling van het nieuw gewonnen land. Bientjes was een van de laatste 'toeristen' die er met opzichter Boeschoten doorheen is gevaren. Hopelijk nodigt hetgeen nu volgt meer tot lezen uit dan het in Werinon 97 geplaatste eerste gedeelte van zijn relaas over de tocht door het woeste en verlaten landschap van het Horstermeer.

Pioniers staan te trappelen

De waterplas besloeg ongeveer zevenhonderd bunder. Bij ruw weer kon het er aardig spoken! De hele plas was omzoomd door riet, scheren en andere waterplanten. Naar de oever toe ontstonden daaruit drijfzodden, ook wel drijftillen genoemd, waarop zelfs koeien konden grazen. Het was mogelijk met laarzen aan het hele Horstermeer rond te lopen op echte 'Hollandse' grond. Op de zoom van deze drijfzodden bouwden vogelkolonies hun nesten.

Staand op de wieken van de watermolen van de Meeruiterdijkse- of Prutpolder genoot Bientjes van het zich in het oosten verheffende bosrijke Gooi, de spitsen van de kerktorens van 's-Graveland (*sic: moet zo goed als zeker Kortenhoef zijn*), Nederhorst den Berg, Vreeland en Loenen. Een bewonderaar van vaderlands schoon of een schildersoog zou hier volgens hem compleet in verrukking zijn gebracht. Naar de andere kant kijkend zag hij de droge, tot aan de Vecht toe met griend bepote Prutpolder. Hij had echt genoten van het tochtje over het 'verwaarloosde' Horstermeer. Tijdens de vaartocht waren er zwermen lepelaars en schollevaren (scholeksters) opgevlogen, opgeschrikt door in de verte gehoorde schoten van eendenjagers.

Bientjes gaat het anders bekijken

Hij neemt half bevredigd afscheid van het Horstermeer, doordat zijn nuchter denkende roeier, de oude opzichter Boeschoten, hem een vraag stelt. *"Gaat het je als verstandig mens niet aan het hart dat deze uitgestrekte waterplas uitsluitend wordt bezocht om hare woeste eenzaamheid?"* Al wijzend op de zich aan de horizon verheffende heuvels vervolgt hij zijn relaas: *"Ziet ge daarginds dat smachtend dorre Gooi, met zijn door de zon geblakerde zandbodem niet om wraak roepen over de verwaarloosde schatten van een vruchtbare kleibodem en een rijke sliblaag? Man, man! wat ligt hier een bron van leven voor mensch en dier begraven onder dat verwoestend element!"*

Hij biecht zijn lezers op dat hij een paar dagen matig en zeer duur heeft gegeten in het Gooi. De oorzaak daarvan was dat alles helemaal uit Amsterdam moest komen. De oude Boeschoten laat blijken dat hij, ook al was hij opzichter, niet zo veel ophad met de nutteloze plas. Hij wijst zijn gast op het feit dat er in 's-Graveland en de buurten er omheen genoeg boerenzonen zijn die maar wat graag een kavel in deze polder zouden willen hebben. Ondanks dat hij dit meermaals gemaakte uitje niet zou willen missen begint Bientjes er voor open te staan dat hier de "voorraadschuur" voor Gooiland moet komen.

Waarom kwam het er steeds niet van?

Bientjes vroeg na wat nadenken ineens aan de opzichter: *"Maar waarom laat die patroon van je die plas dan nat? Zo moeilijk is dat droogmalen tegenwoordig toch niet meer, kijk maar naar de Ronde Venen of de Legmeer (bij Uithoorn)"*. Boeschoten sprong er gelijk bovenop: *"Geld heeft*

Oude gemaal in 1882 aan de Machineweg.

De stoere polderjongens krijgen even pauze voor het maken van de foto.

mijn patroon wel mijnheer, maar 'Oorlog' wil het niet hebben." Bientjes kon zich niet voorstellen dat in het kader van de landsverdediging een natte Horstermeer met een aalscholverkolonie zich tot oorlogswerktuig moest lenen. Waarom zou dat ook niet gewoon in droge toestand kunnen?

Want het was hem te binnen geschoten na de uitleg van de opzichter dat het Horstermeer al een keer was drooggelegd. Vanwege oorlogsdreiging liet de generale staf het meer in 1636 weer onder water lopen omdat de Spanjaarden oprukten. Dit middel om de vijand tegen te houden kon volgens hem bij nader inzien toch ook gewoon weer toegepast worden als de polder bebouwd zou zijn?

Dat ging zo maar niet!

Boeschoten legde uit dat er van 'Oorlog' onder geen enkele voorwaarde in 'verboden kringen' gebouwd mocht worden. Hij vertelde dat de voorstanders van droogmaking baron Schimmelpenninck van der Oije naar Den Haag hadden gestuurd om een hartig woordje met de Militaire Staf te wisselen. Deze hoge heren bleven onvermurwbaar tegenover hun welbespraakte afgevaardigde. De baron kreeg van de Minister van Oorlog te horen dat deze vanwege zijn functie geen kwade of gevaarlijke voorbeelden mocht

Weide aangeboden

voor Pinken en Paarden bij eigen vee. Tevens te koop 125 Meter Rails (met wissels) en Kipkarren. Te bevragen bij N. S. DE BOER, Horstermeerpolder te Nederhorst den Berg.

Advertentie uit 1904. De Boer werkte voor Frederik van Eeden.

geven die de Nieuwe Hollandse Waterlinie zouden kunnen ondermijnen. Dat schiep volgens hem een antecedent (terugval op een gebeurtenis uit het verleden om tot een oordeel te komen).

Boeschoten besloot zijn niet aflatende tirade met de woorden: *"de zaak en de plas die bleef alweêr zooas die was, heeren! De gemeente en polderbesturen en de inwoners hier zouden dat droogmaken heel graag zien en hebben zich ook*

tot de Staten in Den Haag gewend om die redenatie te wêerspreken".

Hij liet het voorgaande even doordringen tot zijn gehoor om een paar tellen later, licht verbolgen, door te gaan met zijn uitleg hoe het kwam dat het allemaal zo lang duurde.
Het hele gedoe, wel of niet droog, lag aan het steeds wisselen van de regeringscoalities. Onder een van de vorige regeringen was er door de minister een concessie verleend om het Horstermeer droog te malen, samen met alle plassen die beoosten de Vecht liggen. De Vechtstreek droomde al van een gouden tijd die welvaart en beweging zou gaan brengen. Bij het aantreden van een nieuwe minister volgde er ineens uitstel, dat door allerlei gebazel natuurlijk weer tot afstel leidde.

Boeschoten vond het Ministerie van Oorlog het lastigste meubel dat hij ooit in zijn leven had gezien. Iedere keer wilden die heren het land op een andere manier verdedigen, terwijl zij ons in zijn ogen tijdens die jaren van vrede meer kwaad berokkenden dan de hevigste oorlog. Dat militaire kon volgens hem in zo'n klein landje als het onze best wat minder! De levenswijze oude man vertegenwoordigde de Vox Populi van zijn omgeving. Er moest koste wat kost nieuwe welvaart in de streek komen, van *polletiek* alleen kan niemand leven.

'Eigen Haard' keek naar de toekomst

Bientjes had op de Friese Wadden op de zee gewonnen land gezien. In het kader van de doelstelling van zijn blad voelde hij zich verplicht het schetsje van Roelofs aan te vullen met de wens alle grote watervlakten hier in de buurt in vruchtbaar land te herscheppen. Hij begon mee te denken. In zijn ogen was er niets op tegen om met goed Hollands geld een vast plan uit te voeren. Waarom zou dat geld per se naar Amerika moeten om belegd te worden? Hier kon er naar zijn mening toch ook zat mee worden gedaan. Indien niet alles mogelijk was kon het Horstermeer mooi de eerste zijn om aan de vrees van de minister te voldoen. Als dit antecedent het enige zou zijn konden toch alle partijen gerust op de afloop zijn.
Hij nam afscheid met de wens dat de waterwolf in de streek verjaagd zou worden. Zijn gids Boeschoten stemde daar van harte mee in. Ze hoopten beide dat Roelofs dan een nieuwe schets zou gaan maken van de drooggemalen polder. Hij kon dan laten zien dat de riemslag van de visser of de toerist had plaatsgemaakt voor het geloei van grazend rundvee. Bientjes ging zelf eigenlijk liever voor het van wetenschap getuigende gesnor en geratel van de nieuwste landbouwwerktuigen.

Ieder zijns weegs

De oude Boeschoten roeide op zijn gemak weer terug in de richting van de Gooise heuvels. Bientjes liep vol van de opgedane indrukken langs de Gabriëlmolen en over de Kleizuwe naar Vreeland. Hij vervolgde zijn weg over de brug van de Vecht via de Spoorlaan naar station Loenen/Vreeland om daar de trein terug naar Amsterdam te nemen. De reis naar het Gooi had hij over de in 1872 geopende Oosterspoorlijn (van Amsterdam naar Amersfoort) gemaakt. In 1882 kwam de droom van de beide mannen uit. Het Horstermeer viel eindelijk droog. ■

Een vol, op zichzelf aangewezen dorp

Gerard Baar

Terug naar 5 mei 1945. Vijf en zeventig jaar geleden alweer. Op die dag vond in Wageningen in hotel 'De Wereld' de ondertekening van de capitulatie in Nederland van de Duitse troepen plaats. Pais en vree was het natuurlijk niet meteen. De geallieerden verboden de BS (Binnenlandse Strijdkrachten) gewapend op straat te lopen om onlusten en wraakacties te voorkomen. Toch is het hier en daar behoorlijk uit de hand gelopen doordat overmoedige jongeren het verbod negeerden. Bij ons in de buurt speelde zich dat o.a. af in Vinkeveen en Wilnis.

Daar lapten ze het bevel aan hun laars, wat aan meer dan tien jonge mensen het leven heeft gekost. De tevoorschijn gekomen wapens waren vanaf september 1944 op verschillende plekken boven het nog bezette deel van Nederland gedropt. Pas onlangs hoorde ik dat mijn grootvader ook wapens had verstopt, nota bene boven het ketelhuis van de wasserij waar hij als stoker werkte. Het bedrijf stond vanwege grondstofgebrek vanaf die tijd tot vlak na de bevrijding noodgedwongen stil. Nederhorst den Berg stond op die heuglijke dag al bijna drie weken onder water, om precies te zijn vanaf 15 april. Bovendien zat het tjokvol onderduikers en evacués uit Arnhem en de Horstermeer.

Het was behelpen!

Hier liep het net niet uit de hand

Ondanks het verbod gingen een paar jonge jongens toch de held spelen en negeerden het wapenverbod op straat. Woedende huismoeders uit de Stolp (Vaartweg) verjoegen gewapend met bezems een bij hun op de hoek liggende ongehoorzame BS-er met geweer en al richting de brug. De enige Duitser die altijd in het dorp rondfietste hadden anderen al in het Gemeentehuis opgesloten. Dankzij het optreden van Commandant Jan Snel sr en de weer vrijgelaten Duitser (het kippenboertje) liep het goed af. De man zei tegen de uit Nigtevecht toegesnelde Kriegsmarine dat ze hem echt niets hadden gedaan.*

Tevens begon de BS met het oppakken van NSB-ers en hun sympathisanten. Een van hen was een straatarme oude man die ergens op het Achterdorp (Kerkstraat) woonde. Hij was weliswaar NSB-er maar ondanks dat was hij wel op de vroege ochtend van de razzia van 14 januari mensen gaan waarschuwen. Vanaf het dorp tot aan Overmeer aan toe.

Het rapport van BS-commandant Jan Snel sr

In de woelige dagen die volgden werden NSB-ers en hun sympathisanten (of wie men daar voor aanzag) opgepakt en onder bewaking van de BS opgeborgen in het kasteel. Geen wonder dat er bij die arrestaties ook vergissingen zijn gemaakt. Voor verhoren was voorlopig geen tijd, laat staan voor rechtspraak. Na de feestroes van de eerste dagen kwamen ook de verdachtmakingen en roddels los: die en die had aan de Duitsers verdiend, die had gecollaboreerd en die zou onderduikers hebben verraden. Weer een ander zou geld hebben gevraagd voor een vals persoonsbewijs of een Ausweis!

Oude kerkelijke en politieke tegenstellingen bleken springlevend en zouden nog lang doorzieken. ■

* Op bladzijde 8 van Werinon 90 en in het boekje 'Nederhorst den Berg tijdens de oorlog' kunt u daar meer over vinden. Het verslag van de commandant staat daar op blz 59.
Tevens staat er in Werinon 18 het een en ander.

Joop Snel kruidenier te Nederhorst den Berg

“We hebben er altijd hard voor gewerkt. Maar we vonden het fijn om te doen.”

Albert Heijn is tegenwoordig de enige supermarkt, die Nederhorst den Berg nog rijk is. Dat was vroeger wel anders. In de tijd dat Joop Snel zijn Centra kruidenierswinkel begon in de Brugstraat was hij één van de zeven. De geschiedenis van Joop Snel beschrijft die van een zakenman, die zijn leven lang met zijn vrouw hard voor zijn zaak gewerkt heeft, maar ook een talent had om kansen te zien en te pakken. Laten we kijken hoe dat heeft plaatsgevonden. Maar laten we eerst even de geschiedenis van Centra in het kort doornemen.

K.D. Joustra

De winkel van Snel in de Brugstraat. Joop staat links, moeder en zus staan in de deuropening.

Korte geschiedenis van Centra

In 1931 bundelde de firma Gebroeders D. Schuitema, noem hen de allereerste Centra, alle inkoopactiviteiten van twaalf over het land verspreide grossiers. Ze ontwikkelden een gezamenlijke winkelformule voor de kruideniers die zelf konden inkopen bij hun eigen centrale. Dat samenwerkingsverband startte vanaf 1933 onder de naam Centra. Het gaat jaren lang zeer voorspoedig met deze formule.

Vanaf de jaren ’80 gaat het door een sukkelende economie minder goed met Centra en besluit Schuitema de bakens te verzetten. Hij start in 1981 met de C1000 winkels. De laatste Centra supermarkt in Nederland sluit op 1 december 2001 haar deuren.

De jeugdjaren van Joop Snel

Johannes Snel werd op 20 december 1941 in de Brugstraat 7 geboren. Hij was het negende

kind van Jacobus (1902-1952) en Cornelia Snel. Zijn vader was een geboren Berger en zijn moeder kwam uit Nigtevecht. De roepnaam van Johannes was Joop. Er zou na hem nog een tiende kind volgen. Joop had 5 broers en 4 zussen. Van deze kinderen zijn er inmiddels 3 overleden. Zijn vader had hier in de Brugstraat een kruidenierswinkel, terwijl het gezin naast de winkel woonde en boven de winkel sliep. Op zolder lag hun voorraad en aan de overzijde hadden ze nog een pakhuisje. Hier is Joop opgegroeid.

Vader Snel als parlevinker.

Jacobus had, voor hij rond 1930 naar de Brugstraat verhuisde een kruidenierswinkeltje aan de Hinderdam. Hij begon daar als 21 jarige man een kruidenierszaak in 1923. Zijn vrouw deed het winkeltje terwijl hij als parlevinker de langsvarende boten op de Vecht bevoorraadde. Hier werden de eerste twee kinderen geboren.

In de tijd van de Brugstraat waren er minstens 7 kruideniers actief in Nederhorst den Berg, waarvan Jacobus Snel er één was. Daarnaast waren er in het dorp ook 5 bakkers, 3 melkboeren, 3 slagers en 4 groenteboeren dagelijks bezig hun klanten te bevoorraden. In de Brugstraat bevond zich dus de winkel van Jacobus Snel, met aan de overkant Schoordijk, die een Sperwer kruidenierswinkel runde, later 4=6. In het pand van fietsenmaker Kroon zat toen kruidenier Haazen. Aan de Dammerweg 87 zat Arie Snel (overigens geen familie) en aan de Overmeerseweg zat Vlaanderen. Beiden hadden een VéGé winkel. In Overmeer had Piet Huisstede een EnKaBé winkel. Snel heeft dit pand overgenomen en er een Spar van gemaakt. Later is Vlaanderen op die plek komen zitten en tegenwoordig is het een doktherspraktijk.

In de Horstermeer had Van Ee een kruidenierswinkel. Bovendien opereerde hier in het dorp nog ene Henk de Haan uit Nigtevecht, die hier een grote wijk had. De winkel van Jacobus Snel was aangesloten bij de NGV, hetgeen staat voor 'Naar Goede Voeding' (hoewel je voor de afkorting NGV ook Nederlandse Grossiersvereniging tegenkomt).

Na de Lagere School

Joop ging als goed hervormd kind naar de Warinschool. Daarna kiest hij voor de Ambachtsschool in Amsterdam. Dat betekent dat hij daags naar Weesp fietst en daar de trein naar Amsterdam neemt. In die jaren wil hij al niets liever dan kruidenier worden, maar omdat hij het negende kind is, is de kans daarop niet zo groot.

Als Joop 12 jaar oud is, hij zit dan in de laatste klas van de lagere school, overlijdt zijn vader nog erg jong op 50 jarige leeftijd. De oudste broer Bep met zus Jans helpen hun moeder Cornelia aanvankelijk door de moeilijke

jaren heen. Bijna alle kinderen van het gezin hebben hun moeder Cornelia wel in de zaak geholpen.

Kort de grote wereld in

Na zijn opleiding in Amsterdam kiest Joop voor de grote vaart. Hij gaat varen op de Eos van de KNSM, en maakt daarmee als bakzeuntje, als beginnend schepeling, verschillende reisjes naar de Middellandse Zee. Het is een harde leerschool. Als bakzeuntje werk je als schoonmaker, beddenopmaker en afwasser. Alle rotklusjes aan boord zijn voor de jonge Joop. Dit heeft hij 1 jaar volgehouden tot zijn moeder hem schrijft dat ze met de winkel wil stoppen. Joop springt een gat in de lucht en schrijft zijn moeder onmiddellijk vanaf de boot terug dat hij niets liever wil dan thuis de boel overnemen.

De 18 jarige Joop gaat naar de Kruideniers Vakschool, een dagschool in Utrecht. De opleiding duurt een half jaar. Joop doet aansluitend ook nog een drogisterij opleiding. Moeder had hem gezegd, eerst de nodige diploma's te halen, dan een jaar bij Albert Heijn te werken en dan een jaar in de winkel in de Brugstraat. En zo is het ook gegaan.

Op 21 jarige leeftijd op 1 januari 1963 koopt Joop Snel de NGV winkel over van zijn moeder. Als eerste grote actie verbouwt Joop Snel Brugstraat 7. De NGV gaat over in A&O, wat staat voor 'Actief en Ondernemend'. Na zeven jaar in de Brugstaat als kruidenier te hebben gewerkt gaat Snel in 1970 over tot de Centra organisatie. De Centra is een zelfbedieningswinkel, die ook aan reclame- en spaaracties doet. Hij blijft eigenaar, mag min of meer zijn eigen prijzen bepalen, maar betrekt wel alles van het distributiecentrum van de Centra.

Ondertussen heeft hij sedert zijn 16e jaar verkering met Bertie Mafait. Haar ouders runnen een wasserij aan de Dammerweg. Op 21 jarige leeftijd jaar treedt Johannes Snel in het huwelijk met Huibertje Maria Mafait, een huwelijk dat tot op de dag van vandaag standhoudt. Zij zullen drie dochters krijgen.

Jaren van bloei (1962-1987)

De beginjaren van Joop Snel en zijn vrouw aan de Brugstraat 7 verlopen voorspoedig. Hij neemt de boodschappen van zijn klanten op en bezorgt aan huis, maar je kunt natuurlijk ook naar de winkel gaan, waar Bertie vanaf het eerste uur hard meewerkt. Veel producten worden nog los verkocht, en met een grote schep in een papieren zak gedaan en gewogen. Ze verkopen naast het Centra assortiment ook serviesgoed, kop en

De kruidenierswinkel in de Brugstraat.

Joop's vader op de Overmeerseweg.

schotels, laarzen, klompen, en petroleum. En niet te vergeten dierenvoer, beroemd is uit die tijd de slagzin: *Van Snel's graan zal zelfs de haan aan het leggen gaan*.

Daarnaast verkopen ze zelfs diergeneesmiddelen zoals penicilline stiften en uierzalf. De eerste twee dochters van de familie Snel worden hier geboren.

Na 6 à 7 jaar de Centra gerund te hebben doet zich de kans voor het pand van het schildersbedrijf Hennipman aan de Voorstraat 10 te kopen. Dit pand is door Snel volledig verbouwd, hetgeen wil zeggen dat het eerst volledig gesloopt is, om daarna herbouwd te worden. Een nieuwe Centra met daarnaast het postkantoor, beiden eigendom van Snel, zullen op de deze locatie verrijzen. Snel blijft bij Centra, hij is zijn eigen baas en bepaalt zelf zijn prijzen. In 1970 verhuist hij dus van de Brugstraat naar dat ruimere onderkomen aan de Voorstraat. Hij beschikt dan al over 400 m² winkelruimte. De zaken gaan goed. Het zijn jaren van hard werken. Maar ze vinden het fijn om te doen. Het is hun hobby. Hun derde dochter wordt aan de Voorstraat geboren. Het gezin is compleet.

Joop Snel en zijn vrouw hebben jaren lang een goed lopende Centra aan de Voorstraat. Met de Centra als moederbedrijf gaat het echter minder voorspoedig.

Het moederbedrijf is bezig te moderniseren en de eerste Centra winkels gaan mee met de nieuwe C1000 formule. Andere Centra winkels kiezen een ander samenwerkingsverband. Snel kiest uit assortiment overwegingen en ook vanwege de naambekendheid voor het grote Albert Heijn. Dat is nog niet zo eenvoudig. AH stelt eisen. Hoge eisen, Joop Snel moet stage gaan lopen bij 3 AH vesti-

gingen, in Utrecht, in Lisse en tenslotte in Zeist. Daarnaast dient hij een aantal cursussen te volgen.

We schrijven inmiddels 1987. De computer heeft ook zijn intrede gedaan in de wereld van de supermarkt. Voor Snel is dit verschijnsel totaal nieuw, ook handelingen uitvoeren zoals het elektronisch boekhouden en bestellingen plaatsen met een computer is nieuw voor hem. Uiteindelijk lukt ook dit hem.

De Albert Heijn jaren (1987-2000)

Joop en Bertie Snel worden lid van de Albert Heijn familie, maar blijven eigenaar van de gebouwen aan de Voorstraat en eigen baas. Snel sluit een franchise contract met AH, waarin geregeld is dat hij alle AH producten kan aanbieden en van hun diensten gebruik maakt maar wel eigen baas blijft. Hij dient zich wel te onderwerpen aan het strakke AH regiem, dat wil zeggen dat hij de prijzen moet volgen die AH dicteert, anders dan bij Centra, waar hij nog wel zelf iets in de melk te brokkelen had. De keuze voor AH betekent een aanzienlijk groter assortiment. Hierdoor dient er opnieuw verbouwd te worden. De verbouwing start na de bouwvakvakantie van 1987. De Gooi en Eemlander van 14 juli 1987 bericht van deze veranderingen aan de Voorstraat in Nederhorst den Berg.

De politiek reageert bij monde van gemeentesecretaris Jansen op deze veranderingen. Jansen is tweeslachtig. Hij vreest enerzijds voor de broodwinning van andere middenstanders, maar deze winkel kan ook voordelen bieden, zo meent hij.
Hij laat het Centraal Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf een nader onderzoek instellen. Hij maakt zich ook zorgen over parkeeroverlast op de Voorstraat en rondzwervende winkelwagentjes. Het is niemand later duidelijk geworden wat het Instituut ooit voor mening had over deze Albert Heijn, noch zijn er rondzwervende winkelwagentjes in de gemeente Nederhorst den Berg aangetroffen.

In de slijterij.

Er hebben in deze AH jaren verschillende verbouwingen plaatsgevonden. Iedere keer is er gemoderniseerd, het assortiment wordt uitgebreid en het winkeloppervlak is gegroeid naar 1100 m². Om zover te komen heeft Joop Snel een aantal overnames uitgevoerd. We noemen hier: de wijk van de Nigtevechtse kruidenier Henk de Haan, de groenteboer Willem de Leeuw van de Machineweg, en de panden aan de Voorstraat van kapper Papillot en tenslotte de ING bank, ook niet de geringste.

Hoe kon het zo groeien

Je kunt je afvragen waarom Joop en Bertie Snel zo succesvol waren, terwijl vele anderen het veld moesten ruimen. Joop en Bertie Snel hadden meteen al in de gaten dat, wilden zij in de toekomst kans maken te overleven tussen alle concurrenten, zij voor schaalvergroting moesten gaan. Daarom verhuisden ze in 1970 met hun Centra winkel naar een veel ruimere locatie aan de Voorstraat. Dat bleek een succesvolle greep. Door handig in te spelen op de vraag van een nieuwe klantenkring wisten zij de concurrentie ruim voor te blijven. Dat gebeurde dankzij hun zakelijke talent en hun antenne om waar te nemen wat de klant wil. Uiteindelijk bleken zij zowat de enige te zijn

die de race om de klant in Nederhorst den Berg overleefden. In nabij gelegen dorpen, zo als Vreeland, Ankeveen en Nigtevecht, verdween de middenstand nagenoeg helemaal. Stelt u zich eens voor dat U voor elk boodschapje naar Weesp of Kortenhoef zou moeten gaan.

1100 m² aan de Voorstraat. Het aantal winkels is in die jaren radicaal verminderd in Nederhorst den Berg, een trend die in heel Nederland is opgetreden. De computer en de automatisering hebben ook hun intrede in de wereld van de supermarkt gemaakt, en de klant wordt veeleisender.

Speculaas van bakker J. van der Linden.

Joop en Bertie Snel zijn gestopt in 2001 met de AH-winkel aan de Voorstraat, tijd om te genieten van de vrijheid en andere leuke dingen.

De pensioenjaren

In het jaar 2001 besluiten Joop en Bertie Snel dat het welletjes is geweest. Ze verkopen hun bussiness aan het moederbedrijf Albert Heijn. Alle bedrijfspanden blijven het eigendom van het echtpaar Snel. Ze geven een afscheidsfeest voor hun 30 man vast en 30 man parttime personeel in Groot Kievitsdal te Baarn. Ze hebben er hard voor gewerkt, maar vonden het fijn om te doen is hun conclusie. Ze hebben in de afgelopen 40 jaar veel bereikt. Ze zijn van een winkel van 20 m² in de Brugstraat gegroeid naar een Albert Heijn van

Het getuigt van goed ondernemerschap om deze revolutie op adequate wijze bij te kunnen houden.

Het gaat goed met Joop en Bertie. Joop tuiniert tegenwoordig graag, hij heeft pianoles genomen om zo een oude droom te verwezenlijken. Hij geniet volop van het leven met zijn vrouw, zijn dochters en zijn acht kleinkinderen. ■

Bronvermelding:

- Gesprekken met Joop en Bertie Snel
- Werinon nr 39 van oktober 2000
- Google (Wikipedia)

Nieuwbouw op de Dammerweg

Leen Houtop

Ik vond deze foto op de website. Ik heb ook op de Dammerweg gewoond, maar vanaf 1938 even verderop in een tot drie woningen verbouwde boerderij van de door de Ballast uitgekochte boer Leen Bouwer. (Huisnummers 34,35,36). Mijn naaste buren waren op de akker de families Dubelaar en Cozijnsen (naar Australie vertrokken).

Arie Versloot staat ontspannen van zijn tuintje te genieten. (1933)

Toen deze drie families vanwege onbewoonbaarheid waren vertrokken heeft de familie Lodewijkx er door de nood gedwongen nog een tijdje gewoond. Na de sloop rond 1960 is daar bij de bunker de eerste speeltuin van het dorp gekomen. Chris Gillissen zwaaide er de scepter. Chris deed in radiodistributie, dat gaf het mooist mogelijke geluid in verhouding tot de stand van de techniek in die tijd. In de oorlogsjaren had hij op de bunker een grote windmolen geplaatst. Deze wekte via accu's stroom op, zodat de omliggende huizen radio konden ontvangen. Wat later heeft G.J. Snel van wasserij de Overhoek op deze kavel een bungalow laten bouwen. Na de sloop hiervan staat er nu het hoogste huis van de hele Dammerweg.

De afgebroken huisjes waar ik woonde zagen er wel even anders uit dan het huis op de foto, in 1933 in opdracht van wasserijbaas Jan Franssen van "De Vechtstroom" gebouwd. Timmerman Arie Versloot staat met de handen in de zak na te denken of te genieten van zijn tuin aan het water van de Spiegelpolder. De foto is genomen kort nadat alles klaar was. Misschien heeft Arie het doel wel getimmerd dat op het nog niet bebouwde stuk staat van de rij karakteristieke huizen die net naast het voormalige boerderijtje van Bobeldijk staan. Op het land naast Versloot voetbalde vanaf 1932 de Christelijke voetbalclub C.V.V. Wilskracht. Er zal meer gezwommen dan gevoetbald zijn als ik het zo bekijk!

Toen de volgende paar twee-onder-een kap gebouwd gingen worden, verhuisde de club naar een stuk land van Cees Schoordijk achter de villa van wasserijbaas Van Leuven (v/h Slokker) aan het eind van de Dammerweg. De club heeft slechts een jaar (1934) in de Christelijke Voetbalbond gespeeld. Na de oorlog sloot zaterdagclub Wilskracht zich aan bij de A.S.V. Avance dat een terrein had tegenover de Meerlaan.

Terug op de Dammerweg

Ik herinner mij dat op de plek waar nu de Philips van Wassenaerlaan is, het rietgedekte boerderijtje van De Bruin heeft gestaan. Het brandde rond 1950 volledig af. Ik zie de brandweer nog bezig met hun oude brandspuit, terwijl moedertje De Bruin al handenwringend in haar schort op de dijk van de Reevaart stond toe te kijken. Al gauw vond de familie De Bruin onderdak in een arkje dat tegen de akker aanlag. Ze gingen visbootjes verhuren. Ik ving samen met Annie Versloot, de dochter van Arie, snoekvisjes voor De Bruin. Zo verdienden wij onze zakcentjes. ■

(In samenwerking met Gerard Baar)

‘Erik, de eekhoorn’

Herman van der Molen en Cees Stalenhoef

Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst

Wij, ‘de oude meesters’ mochten ter afsluiting van een les over de natuur aan heel jonge kinderen gebruik maken van een historische omgeving. Dat was de voormalige theetuin naast het kasteel waarin de freules Warin, Baron van Lijnden, Graaf van Bylandt en mijnheer Jonker vast wel eens van hun middagthee hebben zitten te genieten.

Hoe begon het?

Met een klimmende kunst-eekhoorn, doosjes gevuld met kastanjes, eikels, beukennootjes en andere herfstflora, plus een poster en een boek over dit dier, waren Cees Stalenhoef en ik de lokalen van de groepen 1 en 2 van de drie deelnemende basisscholen binnen gelopen.

Het waren alle drie de keren leuke ontmoetingen, voor zowel de kinderen als voor ons. Verrassend voor hen omdat er zo maar ineens twee meesters voor de klas stonden, terwijl het voor ons geen alledaags gebeuren is geweest les aan kleuters te geven. Een leuke ervaring op onze oude dag! We noemen ons toch niet voor niets ‘de oude meesters’!

Eerst maar eens wat natuuronderricht

We vertelden allereerst over de eekhoorn zelf, wat voor soort dier het was en wat hij allemaal moest doen om te kunnen overleven in het bos. Over het gebruik van zijn staart ontstond bij de kinderen een en al bewondering. Want een eekhoorn gebruikt zijn staart als een soort roer bij sprongen in de lucht, als een afdak bij slecht weer en als donsbed bij het slapen.

De oude meesters, juffen, moeders en kinderen vol verwachting voor het kasteel.

Verjaardagsperikelen

Het eigenlijke verhaal ging over Erik, een eekhoorntje dat zijn verjaardagsfeestje zou geven in het bos. Het beestje was daar zo enthousiast over, dat hij de voorbereidingen voor het feest helemaal vergat. Het bleek dat Erik nog maar een week de tijd had. Hij raakte in paniek, alleen zou hij dat nooit voor elkaar krijgen. Hoe kon hij geholpen worden? Na wat heen en weer gepraat in de kring kwamen de kinderen op het idee hem te helpen door slingers te maken, voedsel te zoeken voor zijn gasten en het vinden van een geschikte plaats voor het feest. De kinderen wisten al heel veel doordat hun juffen ze goed hadden voorbereid op hetgeen ze te wachten stond. Ze konden zonder aarzelen alles wat wij als voorbeeldvoedsel in de dozen hadden meegenomen benoemen.

Bep ten Berge laat Boris de boodschap van Erik overbrengen.

De kinderen raakten helemaal door het dolle heen toen ze hoorden dat ze naar het bos bij het kasteel 'de Nederhorst' mochten komen om het feest voor te bereiden en mee te vieren.

Zou het toegangshek wel opengaan?

Een week later stonden de kinderen te trappelen voor de hoofdpoort van het kasteel, die alleen opengaat voor heel speciale gelegenheden. In dit geval voor het feest van Erik de eekhoorn. In optocht wandelden we met de opgetogen pratende kinderen naar de plek waar Eriks verjaardagsfeest plaats zou gaan vinden. Eenmaal in de voormalige theetuin aangekomen begonnen de kinderen gelijk met het ophangen van hun zelfgemaakte slingers.

Wie er ook kwam... geen Erik!

Ze begonnen allemaal te roepen zo hard ze konden, "Erik, Erik!". Maar wie er ook kwam, de jarige niet. In zijn plaats kwam ineens Bep ten Berge met een eekhoorn op de arm de kring binnengelopen. Ze had jammer genoeg Erik niet bij zich, maar wel zijn neef Boris. Deze kwam een boodschap van Erik overbrengen. Wat was het geval? Erik zou pas vanavond zijn feest gaan vieren. Zijn gasten durfden namelijk pas in de schemering te voorschijn te komen. Maar Boris zou Erik gaan vertellen, wat de kinderen allemaal voor hem gedaan hadden. Jan Kneppers, onze gastheer van het kasteel, zou 's avonds stiekem achter een boom foto's gaan maken en verslag uitbrengen.

Iedereen in polonaise naar de boshut.

Vervolgens zochten ze naar de gasten van Erik's feest in het bos, zelfs of ze soms sporen hadden achtergelaten. Hierna kreeg iedere groep van vier of vijf kleuters een doos mee die ze moesten vullen met voedsel voor de dieren. Nadat ze veel verzameld hadden, legden ze alles neer op de plek van het feest.

Voorpret

Na het zingen van verjaardagsliedjes, het bewonderen van de door de kinderen zelfgemaakte tekeningen, gingen ze allemaal in een polonaise in Engelse stijl naar de boshut.
Uit de handen van de gastvrouwen Annemieke de Geus en Bep ten Berge kregen ze

limonade met daarbij een speculaasje. Deze traktatie had het 'kasteel' verzorgd. Wij bedankten alle juffen en de begeleidende ouders, waarna de kinderen vol indrukken naar hun respectievelijke school teruggingen.

Het was leuk dat zowel de kinderen, als de leraressen van de drie basisscholen en de begeleiders en gastvrouwen enthousiast meededen. Wij willen de heer en mevrouw Kneppers die de honneurs voor het kasteel

Bij de boshut voor limonade met een speculaasje.

Tot slot

Later hebben Cees en ik de groepen op die drie scholen bezocht om ook de kinderen te bedanken en tevens te vertellen hoe het feestje van Erik was geweest. We hebben van de leraressen begrepen dat de kinderen er nog wekenlang vol van waren, want ze hadden volop genoten van het hele gebeuren.
Het project is uitgegeven door de stichting 'Van luchtkasteel tot dassenburcht' onder de hoede van het IVN en door Cees en mij bewerkt.

'de Nederhorst' hebben waargenomen extra bedanken voor de fijne samenwerking. Zij maken deel uit van de Harmine Wolters Stichting.

Wij, de twee 'Oude Meesters', Cees Stalenhoef en ik vonden het buiten kijf zelf ook een leuk, leerzaam en geslaagd onderwijsproject. ■

Misschien vindt een van de kinderen die heeft meegedaan over pakweg veertig jaar deze gebeurtenis uit zijn of haar jeugd weer terug in het archief van de HKN!

De Toonder Studio's – de bekendste huurder van het kasteel in Nederhorst den Berg

Coen Meerbeek

De Toonder Studio's behoort tot een van de spraakmakendste bedrijven die Nederhorst den Berg heeft gekend. Ze komt ter sprake in talloze publicaties over Nederlandse striptekenaars en over Marten Toonder in het bijzonder. Toch weet lang niet iedereen hoe het bedrijf georganiseerd was. In oktober 2017 is in een aantal delen 'De geschiedenis van De Toonder Studio's' uitgegeven, geschreven door Jan-Willem de Vries.

Daarin wordt alles verteld over de opkomst van De Toonder Studio's, de oorlogsperiode en ook de periode waarin strips van Toonder Studio's de hele wereld over gingen.
Jan Willem de Vries beschrijft hoe het bedrijf zich kon ontwikkelen en hoe hetgene dat bereikt was weer langzaam ingeleverd moest worden. Daarnaast krijgt de lezer meer inzicht in de werkwijze van Toonder en zijn tekenaars.

Een gedeelte van deze publicatie gaat, hoe kan het ook anders, over het kasteel in Nederhorst den Berg waar De Toonder Studio's een aantal jaren haar bezigheden uitoefende. Ik heb dit deel doorgenomen en er het een en ander uit kunnen halen om er een artikel over te schrijven.

Jan Jonker, kasteelheer

In 1959 werd kasteel Nederhorst eigendom van Jan Jonker. Hij kocht het voor 120.000 gulden van N.V. Amstelburcht die het kasteel hadden gelaten voor wat het was. Het kasteel bevond zich sinds die ontwikkelaar het had gekocht al in ernstig verwaarloosde staat. Jonker had zijn fortuin o.a. opgebouwd als uitvinder van de populaire 49 cc HMW motor. Hij parkeerde zijn kapitaal liever niet op de bank, maar stak het in de koop van het kasteel en het verzamelen van antiek. Hij kocht het kasteel inclusief zeven hectare grond en belangrijke historische documenten. Om de kosten van het onderhoud aan het kasteel rendabel te krijgen zocht Jonker een huurder voor een aantal ruimtes in het kasteel. Die huurder werd De Toonder Studio's.

Marten Toonder achter zijn bureau in Ierland.

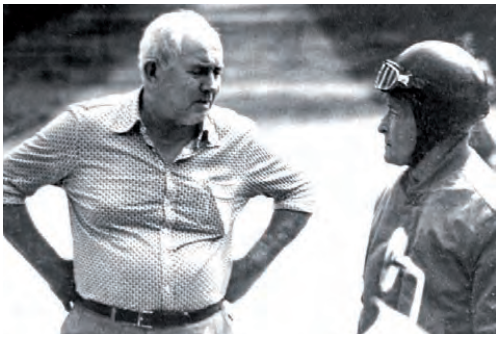

Jan Jonker in gesprek met een motorliefhebber.

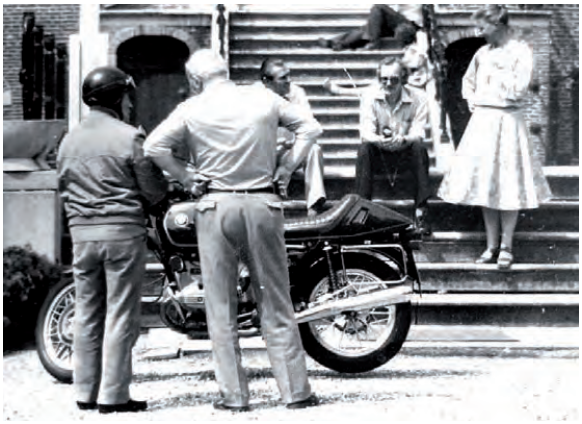

Jan Jonker raakt niet uitgepraat!

Toen hij het kasteel een paar maanden in bezit had brak er een kleine brand uit, omdat de brandwerende zinklaag in de schoorsteen was versleten. In samenwerking met monumentenzorg en de aannemer H. van Kooten werd het kasteel tussen 1961 en 1971 grondig gerestaureerd.

In die periode bouwde Jonker ook zijn klokkencollectie op. Die bestond uit 700 klokken en honderden kleine klokjes en horloges. Onder andere Zaanse en Friese klokken, schippertjes en stoeltjes. Het oudste object was een gotische klok uit 1830. Jonker had mensen in dienst die voor hem de beste klokken uitzochten. Ook in het buitenland liepen experts namens hem veilingen af. Menig museum was jaloers op de collectie.

Naast klokken verzamelde hij ook andere curiosa. Zoals opgezette dieren, antieke meubels en oude boerenwagens. Jonkers klokkenmuseum trok duizenden bezoekers uit binnen- en buitenland die op aanvraag naar binnen mochten.

Indeling van het kasteel

Op 1 januari 1967 werd Kasteel Nederhorst in gebruik genomen door De Toonder Studio's als nieuwe locatie voor film, terwijl de strips volop deel uit bleven maken van de productie binnen het bedrijf. In meerdere kamers van het kasteel zaten gerenommeerde tekenaars allerlei deels zelf uitgedachte stripfiguren te tekenen. Nederlandse tekenaars als Richard Klokkers, Wim Mensen en Frits Godhelp zaten onder het schuine dak van de zolder van het kasteel te werken.

De Deense animators Borge Ring, Bjorn Frank Jensen en Per Lygum vonden zich in een grote kamer op de 1e verdieping van de zuidoost-toren van het kasteel. De rest van de tekenfilmafdeling zat aan de voorkant en keek uit op het bordes. Via een klein trapje konden ze naar de noordoost-toren waar Wilfried Kalkman zat, de chef van de tekenfilmafdeling.

Restaurant Kranenborg

Restaurant Kranenborg (nu Chinees restaurant) in Nederhorst den Berg was vaak de locatie voor lunchbesprekingen met biefstuk en borrel waar Andries Brandt zijn schrijvers en freelance-tekenaars op trakteerde. De tekenaars schoven niet aan want schrijvers stonden hoger in rang.

Een eikenboom op de Citroën DS van Bert Kroon.

Een gedicht van Harrie Geelen stamt nog uit die tijd:

'Er is geen kip meer' zei Kranenborg
'Maar is het goed als ik wat hanen worg?'

Brand!

Op vrijdag 8 januari 1971 besloot Wim Mensen dat het tijd was om het archief te sorteren. Normaal was daar geen tijd voor maar op deze middag besloot hij een groot pakket met strippagina's uit de kluis te halen. Hij kon toen niet bedenken dat er zich dat weekend een grote ramp zou voltrekken in het kasteel.

Daarnaast werd in de 1e week van 1971 ook een brandalarminstallatie besteld... die in de 3e week van januari aangebracht zou gaan worden.

Op zondag 10 januari, rond lunchtijd, verwachtte Jonker bezoek van zijn zuster en zwager. Hij woonde in het souterrain. Toen die gearriveerd waren zaten ze daar niets vermoedend van wat komen ging genoeglijk met elkaar te praten en te eten. Een uur later sloegen de vlammen uit het dak van het kasteel. Omwonenden belden wel de politie maar vergaten Jonker zelf te waarschuwen.

Op het tijdstip waarop de radio melding maakte van de brand bevonden zij zich nog altijd in het toen al brandende kasteel.
Zij vluchtten natuurlijk zo snel als zij konden naar buiten en zagen dat het dak instortte zodat de zolder en de bovenverdieping al snel een prooi van de vlammen werden. Even later zakte de vloer in en verspreidde het vuur zich naar de 1ste verdieping waar De Toonder Studio's zich bevond.
De brandweer was wel gauw ter plekke, evenals de burgemeester. De productieleider van Toonder was snel naar het kasteel gereden om een doek over de live-actioncamera te leggen. Toegesnelde buurtbewoners en familie probeerden nog spullen uit het kasteel te halen, maar de burgemeester besloot al snel dit te verbieden omdat dat veel te gevaarlijk was.
De brandweer wist via de achterdeur en de bevroren slotgracht nog wel enkele kostbaarheden veilig te stellen.

De brandweerkorpsen uit de naburige dorpen en steden schoten te hulp maar door de vrieskou hadden zij niet de beschikking over voldoende watercapaciteit. Dat moest 500 meter verderop gehaald worden, want de Reevaart was net een jaar voor de brand gedempt.

De brandweer kreeg pas laat grip op het vuur. De spitsen van de achtertorens gingen in vlammen op en de windvanen belandden in de bevroren slotgracht.

Meerdere medewerkers en buurtbewoners stonden te huilen bij het afgebrande kasteel. Iedereen was begaan met de familie Jonker.

Rond 16:00 uur had de brandweer het vuur onder controle en mochten brandweerlieden en omstanders naar binnen om nog enkele intacte bezittingen naar buiten te brengen.

Een paar uur daarvoor waren een groot aantal ramptoeristen uit Amsterdam, 't Gooi en uit de omgeving van Nederhorst den Berg op pad gegaan. Dat zorgde voor chaos op de provinciale wegen zodat de politie genoodzaakt was de afritten te sluiten. Vanuit de lucht hielp een vliegtuigje van het Korps Rijkspolitie van de Dienst Luchtvaart Schiphol om het verkeer in goede banen te leiden.

Actie 'Klokken voor het kasteel'

De klokkencollectie van Jonker was tijdens de brand verloren gegaan. Bert Kroon, de directeur van De Toonder Studio's en enkele medewerkers begonnen daarom een actie om een nieuwe verzameling voor hem op te kunnen bouwen. Ze vroegen mensen met een antieke klok of speeldoos om een foto te sturen met daarbij adresgegevens en eventueel een vraagprijs. De klokken konden nog niet

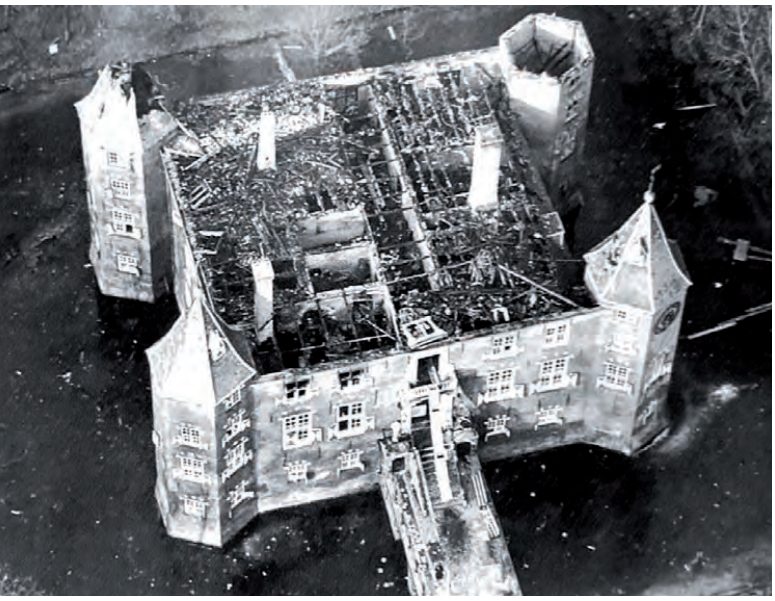

Een triest einde van een levenswerk.

naar het kasteel worden gebracht, omdat er nog geen plek was om ze onder te brengen. Alle aanbiedingen werden geïnventariseerd door het secretariaat van de Studio's. Toen de actie op 15 januari ook nog eens aandacht kreeg van het televisieprogramma 'Voor de Vuist weg' van Willem Duijs groeide de nieuwe collectie verrassend snel.

Op maandag 18 januari organiseerde Bert Kroon tevens een borrel voor belangrijke relaties. Ze konden met eigen ogen zien dat er barakken waren geplaatst en dat het werk hervat zou worden. Hij stelde de aanwezigen gerust met de woorden "Tom Poes loopt geen gevaar." Kroon vertelde ook dat de actie voor het klokkenmuseum op dat moment al tachtig uurwerken had opgeleverd. Gelukkig kregen de Studio's zelf ook hulp en begrip van alle kanten. Zo moesten reclamespotjes voor de STER normaal gesproken een paar weken voor de uitzending worden aangeleverd maar dat werd nu opgerekt tot enkele minuten voor de uitzending. In enkele gevallen paste de omroepen zelfs de programmering aan op het tijdstip van levering.

Het kasteel hersteld

Op 4 juni 1972 was het kasteel voor een groot deel hersteld en kon De Toonder Studio's de barakken verlaten. Maar het zou nog zeker een jaar duren voordat alle werkzaamheden waren afgerond.

Op 3 juni 1973 vond de feestelijke heropening van het kasteel plaats. De gouden ballen op alle vier de toppen van het kasteel blonken weer als vanouds in de zon. Om dit te vieren ontvingen alle bewoners van Nederhorst den Berg een bronzen medaille met een afbeelding van het kasteel.
De Harmine Wolters Stichting, die voortaan was belast met de zorg voor het kasteel, ontving tijdens de heropening een donatie van

Tweede van links is Marten Toonder.

Personeel van Van Kooten: vierde van links is Jan Overes, voor hem Ad Terlien en Henk Middelkoop. Uiterst rechts directeur Bert Kroon.

2.200 gulden die tijdens een bliksem-inzameling onder de lokale bevolking was opgehaald. Het herstel van het kasteel was mogelijk gemaakt door de vergoedingen van de verzekeraars en door een extra subsidie van monumentenzorg.
De totale uitkering bedroeg 1,5 miljoen gulden. Belangrijke plafond- en wandschilderingen in het kasteel waren door de restauratieschilder Frits Pieters hersteld. Edelsmid André Gorel had het smeedwerk, waaronder hekken en de bollen op de hoektorens, hersteld.

De Groningse KNO-arts Pothoven had intussen zijn klokkenverzameling te koop aangeboden zodat die in Jan Jonkers klokkenmuseum tentoongesteld kon worden. Pothoven was onder meer in het bezit van Nederlandse stoelklokken en klokken uit Frankrijk en Engeland. Samen met de opbrengst van de klokkenactie van de Toonder Studio's zorgde die aankoop voor een nieuwe omvangrijke collectie.

Tot slot

De verhuur van het kasteel aan De Toonder Studio's is een roerige en veelbesproken periode uit Nederhorst den Bergse geschiedenis. Voor veel mensen die uit moeten leggen waar Nederhorst den Berg bekend om is, zijn Loeki de Leeuw en Toonder Studio's de meest genoemde items. Dat zal de komende jaren nog niet veranderen. ■

Bron:
- De geschiedenis van De Toonder Studio's door Jan Willem de Vries
- Tevens met dank aan mevrouw Riny Jonker-Leurs voor enige veranderingen

De Nederlandse Unie

Ton Kuijs

In mei 1940 waren grote delen van Europa door de Duitsers bezet. In juli 1940 werd zelfs het grote en trotse Frankrijk onder de voet gelopen. Engeland hield zich achter de barrière van het Kanaal nog staande.

Het had bij de evacuatie van zijn expeditionele leger uit Duinkerken 220.000 Engelse en 118.000 Franse militairen met alle mogelijke vaartuigen naar Engeland gebracht. Aan deze actie namen ook ca. 30 Nederlandse kustvaarders mee en redden zo 22.500 militairen. Het Engelse leger moest in de haast alle uitrusting achter laten. Zo troffen de Duitsers op het strand van Duinkerken alleen al 63.000 vrachtwagens en 20.000 motorfietsen aan. Deze welkome oorlogsbuit is de gehele oorlog door de Duitsers gebruikt en werd zelfs bij Stalingrad aangetroffen.

De dan ontstane situatie leidde ertoe dat een groot deel van de Nederlandse bevolking de toekomst zeer somber inzag. Er was geen enkel zicht op een bevrijding en er was geen land dat het met succes tegen de Duitse bezetter kon opnemen. Amerika voerde een strikt isolationistische politiek en was toen militair nog niet opgewassen tegen de Duitsers. Deze geheel nieuwe situatie werd door de Nederlandse bevolking verschillend beoordeeld.

Ten eerste had je de groep die zich niet kon neerleggen bij de nederlaag. Deze probeerde op alle mogelijke wijze de strijd voort te zetten. Dit betrof o.a. militairen van de Marine, personeel van de koopvaardij, de mensen van het gewapende verzet en de landgenoten die onderdak boden aan de opgejaagde Joden en andere onderduikers. De offers van deze strijders was groot; de Marine verloor in de oorlog ruim 2.900 mensen, de koopvaardij 1.600 en het verzet ruim 2.000.

De tweede groep Nederlanders in de nieuwe situatie liep over naar de bezetter en werd lid van de Nationaal Socialistische Beweging (NSB) of vrijwilliger in het Duitse leger. De NSB is nooit een echte volksbeweging geworden. In totaal sloten zich 52.000 landgenoten erbij aan. Het aantal vrijwilligers in het Duitse leger, vooral bij de SS, was kleiner. Van hen zijn er ca. 6.000 gesneuveld.

Het driemanschap van de Nederlandse Unie. De Quay, Einthoven en Linthorst Homan.

Een derde groep, het overgrote deel van de bevolking, schikte zich min of meer in de nieuwe situatie. Er was geen zicht op een bevrijding en Nederland zou als provincie in het groot Duitse rijk opgenomen worden. Laten wij bij deze groep stilstaan.

In juli 1940 werd de Nederlandse Unie opgericht. Het was een politieke beweging die probeerde onder het Duitse juk nog zoveel mogelijk bestuurlijke vrijheid te houden en de Nederlandse cultuur te bewaren.
De Unie stond onder leiding van een driemanschap bestaande uit:

- Professor Dr. Jan Eduard de Quay, regeringscommissaris van de arbeid,
- Mr. Louis Einthoven, hoofdcommissaris van politie in Rotterdam,
- Mr. Hans Linthorst Homan, commissaris der provincie Groningen.

Waarom een driemanschap? Een eenhoofdige leiding was op zichzelf al verdacht; twee was beter en drie is beter dan twee. Dus een geprononceerde katholiek uit het zuiden (De Quay), een wat minder geprononceerde protestant uit het noorden (Homan) en een figuur uit het westen waarvan de kerkelijke binding onbekend was (Einthoven).

Dit driemanschap, dat niet slecht lag bij de bevolking, richtte zich op 24 juli 1940 tot het Nederlandse volk en riep het op zich te verenigen *tot doelbewuste arbeid voor het behoud en de versterking van vaderland en volksgemeenschap en tot voorbereiding van de voorwaarden en de wegen van hun bestaan en welzijn in de toekomst*.

het een volksbeweging zou gaan worden. Dat lukte aardig. Binnen enkele maanden had de Unie 800.000 leden en ca. 1.000.000 sympathisanten. Er was veel belangstelling van katholieke zijde en weinig van de A.R.. De gehele bond van Jonge Liberalen trad toe en in Amsterdam en Rotterdam trad de actieve kern van de SDAP en de volledige AJC toe.
Het periodiek De Unie had weldra 325.000 abonnees. De leden droegen trots het Unie speldje op de revers en een Unievlaggetje op de fiets. De mensen zochten houvast!

Binnen de top van de Unie verliep het allemaal veel stroever. In de onderhandelingen met de bezetter moesten er concessies gedaan

Belangstelling voor de eerste vergadering van de Nederlandse Unie bij het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen in Den Haag.

Het doel van De Nederlandse Unie was, om onder erkenning van de gewijzigde verhoudingen (Duitse suprematie) in Nederland en Europa, en in samenwerking met de Duitse en Nederlandse autoriteiten, een maatschappij op te bouwen op basis van een brede nationale samenwerking, een harmonische structuur en sociale rechtvaardigheid.
De top van de Unie wilde vooral de NSB de wind uit de zeilen nemen en voorkomen dat

worden. Zo weigerde het driemanschap om het lidmaatschap van Joden te verbieden, maar tegen naar Nederland uitgeweken Joden (ca. 20.000 voornamelijk uit Duitsland) achtte men 'maatregelen' noodzakelijk.
Er ontstond grote wrijving binnen het driemanschap toen Linthorst Homan contact zocht met de leider van de NSB ir. Mussert en met het fascistisch georiënteerde Nationaal Front van Arnold Meijer. Samenwerking bleek

niet mogelijk omdat de Unie geen Joden wilde uitsluiten. De meningverschillen liepen hoog op. Toen er in februari 1941 zelfs een pro-Duits artikel van de hand van Homan in De Unie verscheen, dreigden De Quay en Einthoven uit het bestuur van de Unie te stappen. De Unie streefde ernaar om de enige politieke massabeweging in Nederland te zijn die met de Duitsers zou samenwerken. Maar dit streven bestond ook bij de NSB en het Nationaal Front. Alle drie de partijen dongen naar de gunsten van de Reichskommissar Seyss-Inquart.

Inmiddels was De Unie ruim tien maal zo groot als de NSB. Dit leidde tot jalouzie maar ook tot de angst bij de NSB dat de Duitse bezetter voor de grootste volksbeweging zou kiezen in de contacten met de Nederlandse bevolking. De NSB liet het er niet bij zitten en haar knokploegen van de WA (Weerbaarheidafdeling) intimideerden de Unie-leden en overvielen hun colporteurs en vernielden hun winkels. Vooral de jonge Unie-leden lieten zich niet onbetuigd en er ontstonden rellen en vechtpartijen. De politie zat hierbij in een moeilijk parket en maakte soms van de gelegenheid gebruik om WA-ers af te tuigen. De Duitsers kozen de zijde van de WA.

Blijf trouw!!
Win een nieuw lid
DE UNIE
ORGAAN VAN DE NEDERLANDSCHE UNIE
3 Juli 1941
VERSCHIJNT WEKELIJKS
No. 46
Waar wij staan

Het orgaan van de Nederlandse Unie.

De Unie besefte dat het een breed gedragen volksbeweging zou moeten zijn. Maar dat was in de sterk verdeelde Nederlandse samenleving met diverse politieke en religieus gerichte partijen niet eenvoudig. Bovendien werkte de Unie in een richting waarin de veelkleurige democratie verengd werd. De vooroorlogse 'hokjes- en schotjesgeest' moest verlaten worden en vervangen door een 'Nederlandse Gemeenschap onder een sterk gezag. De individueel gekozen volksvertegenwoordiger uit een van de religieuze of politieke richtingen moest vervangen worden door vertegenwoordigers van coöperaties en bedrijfstakken'.

Toen op 6 augustus 1941 de eerste ledenvergadering van de Unie plaats vond in Den Haag was de belangstelling overweldigend. Het gehoor reageerde echter uiterst lauw op de bestuurlijke ideeën van de nieuwe 'Nederlandse Gemeenschap'. Maar zodra een anti-Duits element aan de orde kwam, wekte dat groot enthousiasme. Overigens was de roep om een sterk gezag na een periode van verzuilde democratie in de jaren dertig aan het winnen. Ook koningin Wilhelmina hing dat idee aan tot afschuw van de met haar naar Engeland mee uitgeweken ministers. In februari 1941 besloot het driemanschap om geen Joden meer toe te laten in het instituut van actieve leden van de Unie. Ook werd de Joodse Coördinatie Commissie (JCC) verzocht de Joden te adviseren zich uit de Unie terug te trekken. Deze legde dit verzoek naast zich neer. Tot een gedwongen vertrek kwam het echter niet.

De Duitse bezetter verwachtte van de Unie in toenemende mate pro-Duitse standpunten. Vooral bij de inval door Duitsland in Rusland op 22 juni 1941 en hun strijd tegen de Bolsjewieken. Toen die uitbleven werd de Unie verboden. Het driemanschap werd onmiddellijk geïnterneerd in Sint-Michielsgestel. Vele leden van De Unie gingen hulp verlenen aan illegale groepen.

Na de oorlog werden er zuiveringen uitgevoerd. Velen die met de bezetter hadden samengewerkt werden op de korrel genomen. Zo ook de Unie

en haar driemanschap. De directeur van het Rijksinstituut Voor Oorlogsdocumentatie (RIOD), Dr. Lou de Jong, had geen goed woord over voor houding van de Unie en haar leiding. Nu stond De Jong niet bekend om zijn nauwkeurige goed/fout analyses. Een bekend voorval in deze was zijn grotendeels onterechte veroordeling van Willem Aantjes, de fractievoorzitter van het CDA. De latere directeur van het RIOD noemde deze affaire 'het grootste bedrijfsongeval van het RIOD'.

Maar ook uit ander hoek kwam er kritiek op de Unie. Het driemanschap was bij verschillende gelegenheden aan belangrijke Duitse wensen tegemoetgekomen; steun voor Winterhulp Nederland en de Nederlandse Arbeidsdienst. Ook werden er tot tweemaal toe discriminerende acties tegen Joden toegepast.

Later bleek ook dat Homan achter de rug om van De Quay en Einthoven contact had opgenomen met Mussert, de leider van de NSB, en met Meijer, de leider van het Nationaal Front om de mogelijkheden van samenwerking te onderzoeken. Tevens werd de Unie defaitisme en een onnationale houding verweten omdat men de onherroepelijkheid van de Duitse suprematie in Europa aanvaardde. Hier staat echter tegenover dat de Unie had geweigerd om de invasie van Rusland goed te keuren. Bovendien was de Unie een grote massabeweging geweest met hun protest tegen de NSB en daardoor indirect tegen de Duitse bezetter.

Het driemanschap werd bij de zuiveringen ook op de korrel genomen. Na een geschiedkundig onderzoek door een commissie, samengesteld door premier Schermerhorn, werden De Quay en Linthorst gezuiverd.
Na een regeringsonderzoek naar de Unie in 1947 werd Homan met terugwerkende kracht eervol ontslagen als commissaris van de Koningin in Groningen. Jan de Quay werd in 1945 tot minister van Oorlog benoemd. Van 1946 tot 1959 was hij Commissaris van de

Het driemanschap van de Nederlandse Unie.

Koningin in Brabant. Na zijn minister-presidentschap van 1959 tot 1963 werd hij lid van de eerste kamer. Hij overleed op 4 juli 1985 te Beers.

Louis Einthoven werd na de oorlog benoemd tot hoofd van Bureau Nationale Veiligheid, de voorloper van de BVD. In 1961 ging hij met pensioen en overleed 29 mei 1979 te Lunteren.

Hans Linthorst Homan was vanwege zijn oorlogsverleden na de oorlog geruime tijd ambteloos burger. Nadat hij in 1947 alsnog eerherstel had gekregen, werd hij in 1952 hoge ambtenaar op het Ministerie van Buitenlandse Zaken. In deze functie nam hij deel aan de onderhandelingen over het verdrag van Rome. Later werd hij Vertegenwoordiger van Nederland bij de Europese Economische Gemeenschap (EEG), bij Eurotom en de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal. Hij had vele nevenfuncties waaronder die van voorzitter van het Nederlands Olympisch Comité. Hij overleed op 6 november 1986 te Rome en werd begraven in Havelte. ■

Bronnen:

- Wikipedia
- Dr. L. De Jong, Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, delen 4, 10b, 12 en 13.
- Weekblad DE UNIE, nr. 12 d.d. 9 november 1940
- Weekblad DE UNIE, nr. 13 d.d. 16 november 1940
- Weekblad DE UNIE, nr. 14 d.d. 23 november 1940
- Weekblad DE UNIE, nr. 17 d.d. 14 december 1940
- Weekblad DE UNIE, nr .44 d.d. 19 juni 1941
- Weekblad DE UNIE, nr. 46 d.d. 3 juli 1941

Samenvatting van een lezing voor de HKN door ingenieur Frans Rémery **Gerard Baar**

Van Boomwortelbrug tot Van Brienenoordbrug

Hier tussenin ligt een scala aan ontwerpen met het doel om zonder al te veel moeite aan de overkant van smal tot heel breed water te komen. Ingenieur Frans Rémery, medewerker van de Nederlandse Bruggenstichting, bracht binnen anderhalf uur voor een goed gevulde zaal de ontwikkeling van de brug in beeld, vanaf ver voor Christus tot heden.

Een plank over de sloot hebben we in zijn diapresentatie niet voorbij zien komen. Wel een foto waarop te zien was dat de wortel van een omgevallen reuzenboom als brug in gebruik was genomen. Aan de hand van de vertoonde opnames probeerde de verteller duidelijk te maken dat het spreekwoord "door schade en schande wordt men wijs" nog altijd opgeld doet.
Tussen de onlangs bij Nieuw Dordrecht opgegraven veenbrug en het silhouet van de hypermoderne Erasmusbrug liggen eeuwen van ontdekkingen qua zwaartekracht en het ondervangen van spanning waaraan overbruggingen blootstaan.

De Romeinen waren in staat om over de Donau een brug te bouwen met een lengte van één kilometer, die de geschiedenis inging onder de naam 'Apolloniabrug', vernoemd naar de bouwmeester Apollodorus uit Damascus. Sinds die tijd zijn ingenieurs overal in de wereld bezig dat record te verbeteren. Het is ze aardig gelukt, neem alleen maar ons Nederlandse pronkstuk, de Oosterscheldebrug. Die brug is er gekomen om Zeeland uit haar isolement te halen na de grote watersnoodramp van 1953. De Oosterscheldekering wint het qua inventiviteit, maar is geen echte brug.

Even een stapje terug naar heel vroeger en de Middeleeuwen

De Romeinen bouwden langs de hele Limes (die ongeveer langs de loop van de Rijn liep) forten. Maar ze groeven ook het kanaal van Corbulo dat het mogelijk maakte om van de Rijn naar de Maas te varen zonder de zee op te hoeven (de schepen waren niet zeewaardig). Om het kanaal over te steken volstond, indien nodig, een klein stenen boogbruggetje. Er zijn in ons land alleen resten van Romeinse bruggen gevonden, o.a. bij Maastricht en bij Cuijk. De St Servaasbrug over de Maas in Maastricht, is vermoedelijk gebouwd toen de Romeinse brug instortte in de Middeleeuwen. De huidige versie stamt uit het jaar 1298. Dat de Romeinen degelijke bouwers waren is duidelijk te zien in de Duitse stad Trier. Op de pijlers van een door hen omstreeks 100 na Chr. gebouwde brug over de Moezel kon in de vorige eeuw zomaar een vierbaans verkeersweg worden aangelegd. In Vaison la Romaine

De boomwortelbrug.

doorstond de Romeinse brug over de Ouvèze eind vorige eeuw zelfs een metershoge stortvloed die zich tijdens een verschrikkelijk noodweer een weg door het smalle dal zocht.

De Kleine IJstijd

De IJsselbruggen in Kampen (1448), Deventer (1483) en Zutphen (1483) dateren van vóór de Republiek (1588-1795). Rond 1600 liep het zo nu en dan behoorlijk mis met de over de IJssel geconstrueerde vaste bruggen. Vooral bij de door de Oostzeehandel rijk geworden Hanzesteden. Kampen raakte door klimatologische omstandigheden veel verdiend geld kwijt aan het steeds opnieuw bouwen van haar vaste brug over de IJssel. De Kleine IJstijd was daar debet aan. Kruiend ijs hoopte zich bij dooi op voor de door vele pijlers gedragen brug. Minstens eens in de veertig jaar bezweek ze. De techniek schreed gelukkig voort, zodat er steeds minder pijlers nodig waren, waardoor de schotsen minder weerstand ondervonden. De stad Deventer bedacht uiteindelijk een schipbrug om aan dat probleem een einde te maken. Dit bracht Arnhem op het idee voor de bouw van een brug waaruit de brugwachter een stuk weg opzij kon varen om schepen doorvaart te verlenen.

De passagiersboot van J.J. van Emmerik op weg naar Breukelen en Utrecht omstreeks 1900.

Nieuwe mogelijkheden

In Nederland diende zich rond 1840 de eerste ijzeren brug aan; die was beweegbaar en van gietijzer, wat geen gelukkige keus bleek. Pas toen er bruggen van smeedijzer en staal gemaakt werden, verscheen de vakwerkbrug op het toneel en hoe! Honderden zijn er gebouwd. Een dergelijke brug was al bijna een eeuw eerder in Engeland gebouwd. De bekendste producent was IJzergieterij Enthoven uit Den Haag. De ontwikkelingen kwamen in een stroomversnelling door de aanleg van ons spoorwegennet.

De eerste spoorbrug over de Lek bij Culemborg, uit 1868, trok internationale bezoekers. De betrokken ingenieurs waren er in geslaagd de langste brug van Europa te bouwen. De totale overspanning bedroeg maar liefst 157 meter, een ongekende prestatie. Daarna kwamen er bruggen in allerlei soorten en maten. Bij Beverwijk zelfs een kraanbrug in een spoorlijn. Die constructie hield in dat een gedeelte van de spoorrails eenvoudig weggedraaid kon worden om een naderend schip door te laten. De Oorgatbrug in Hindeloopen maakte het mogelijk dat een boot met de mast omhoog kon passeren. Bij Koedijk kunt u nog steeds alleen via een Vlotbrug aan de overkant van het Noordhollandskanaal komen. Om even op de zaken

vooruit te lopen, voordat er nog het een en ander ter sprake komt. In Kampen kunt u op de huidige IJsselbrug, bovenop de heftorens met bladgoud vergulde kabelwielen zien.

Een specifieke Nederlandse uitvinding

De dubbele ophaalbrug is in ons land ontwikkeld. Bijna iedereen weet dat er ook een in Nederhorst den Berg heeft gestaan. De beide helften konden met een touw omhoog getrokken worden doordat ze allebei door middel van contragewicht perfect uitgebalanceerd waren. Aan de pijlers zaten bovendien aan het brugdek bevestigde kettingen die er voor moesten zorgen dat dit niet te ver doorboog onder zware belasting.

De Hembrug over het IJ bestond in eerste instantie uit draaibruggen. Het Merwedekanaal telde er meer dan een halve eeuw wel negen, die allemaal handmatige geopend moesten worden. De eerste hefbrug, in Alphen aan de Rijn staat er ook een, stamt uit 1927. Ondertussen was er door de opmars van de auto een Rijkswegenplan opgesteld. In het begin maakten auto's gebruik van de spoorbruggen. Dat duurde natuurlijk niet lang, overal kwamen er vanwege de verwachte toename van het autoverkeer eerst provinciale wegen, daarna pas na de oorlog gevolgd door de aanleg van vierbaanswegen.
In ons waterrijke land konden de ingenieurs zich uitleven, verbindingen over het water doken in allerlei soorten en maten op. Bij de bouw van staalconstructies maakte klinken plaats voor lassen. Beton ging echter een steeds grotere rol spelen omdat het goedkoper bouwmateriaal was.

Onderhoud en vernieuwing

Al deze constructies hadden of hebben het eeuwige leven niet. Omdat het onderhoud of vernieuwing van bestaande infrastructuur steeds sneller moest vanwege de enorme verkeersdruk, zocht Rijkswaterstaat nieuwe technieken. We hebben het in de naaste omgeving kunnen zien hoe dat ging bij de vervanging van de karakteristieke boogbruggen over het Amsterdam-Rijnkanaal.
De bruggen zijn op de wal gebouwd, door kranen op met lucht gevulde pontons gezet, waarna ze door sleepboten naar hun bestemming zijn getrokken. De vervanging duurde slechts een dag en een lange nacht. Het voorwerk om ze in een keer goed neer te kunnen zetten had natuurlijk al voor die tijd plaatsgevonden.

De hoofdprijs verdienen twee infrastructurele ingrepen die niet zo lang geleden zijn uitgevoerd in onze omgeving. Als eerste de nieuwe spoorbrug over het Amsterdam-Rijnkanaal in Utrecht die kant en klaar tussen twee bestaande, een spoorbrug en een verkeersbrug, neergezet moest worden. Op de bijgevoegde foto kunt u zien dat daarvoor een flink aantal diepladers nodig is geweest. Net als bij de de nieuwe spoorbrug over de A1 bij Muiderberg.

Spoorbrug wordt naar zijn plek over het AR-kanaal bij Utrecht gereden.

Deze spoorbrug, een hele lange vanwege de verbreding van die snelweg, was eveneens een staaltje van techniek dat zijn weerga nog niet kent. Ze hebben allebei goud verdiend maar om ze daarmee te vergulden zou een te kostbare zaak worden.

Brug bij Muiderberg in beweging.

Het liep en loopt soms mis

Ongeveer dertig jaar geleden moest de spoorbrug over de Gooilandseweg bij Diemen vervangen worden. De betrokken technici hadden een masterplan uitgedacht om de oude brug in een keer op pontons af te voeren over de Weespertrekvaart en de Gaasp naar het Amsterdam-Rijnkanaal. Het was wel een smalle route, maar het zou allemaal net kunnen. Het weghalen en het op de benodigde pontons plaatsen ging voorspoedig.
's Nachts kwam er een onverwachte kink in de kabel. De pontons bestonden toen uit met water gevulde compartimenten (delen) om de stabiliteit te waarborgen. De afsluitingen zaten onderin zodat er weleens een stukje hout tussen kon blijven zitten tijdens het dichtdraaien, met lekkage als gevolg. Laat dat dit keer nu het geval geweest zijn. Een van de pontons was daardoor wat scheef komen te liggen zodat het gevaarte op een bepaald moment in zijn geheel was gekanteld. De ravage was enorm. Er moest een kraan van Van Seumeren met een hefkracht van 500 ton aan te pas komen om de brug weer op de 'rails' te krijgen. Na dit echec namen de heren technici geen enkel risico meer, ze zochten naar een betere manier om de stabiliteit van de pontons tijdens die transporten te waarborgen.

Ze vonden de oplossing in de overstap van water naar luchtdruk zodat dat euvel uit de wereld was geholpen. De heer Rémery heeft het hier niet over gehad, maar ik heb dit toegevoegd om te benadrukken dat hij met zijn lezing wilde aangeven dat de constructies van bruggen met vallen en opstaan steeds mooier konden worden. Er zijn erbij die bij het naderen qua uitstraling een sieraad voor het oog en het landschap zijn.

Open of dicht

Tot slot. Bruggeld is zo goed als uit den boze, de bedragen om allerlei constructies goed te onderhouden komen tegenwoordig uit andere potjes. Alleen op hele kleine vaarwegen moet de portemonnee stand-by gehouden worden. Vroeger hadden alle bruggen een brugwachter. Zo gauw er een boot aankwam opende deze de brug. Ik denk dat dat binnen tien jaar wel anders zal zijn.

Waterverkeer had en heeft nog altijd voorrang op wegverkeer. Die situatie wordt steeds nijpender omdat de verhouding is scheefgetrokken. Er is veel meer landverkeer dan waterverkeer. Nu veel bruggen op afstand bediend worden neemt het openen en sluiten veel meer tijd in beslag, zodat er lange files ontstaan. Terug naar de zichtbare brugwachter of de regel veranderen? Zegt u het maar.

Een ding staat buiten kijf: Ir. Frans Rémery bezorgde zijn gehoor een interessante avond. Dat bleek wel uit het feit dat de aanwezigen hem na afloop nog lang bestookte met vragen, die hij graag beantwoordde. ■

NSB-ers in Nederhorst den Berg

Gerard Baar

In 1941 stond er een artikel in *Volk en Vaderland*, het lijfblad van de Nationaal Socialistische Beweging. Daarin doet een Amsterdamse verslaggever verslag over de toestand in het dorp. Volgens hem staan er vier kerken in het dorp en heeft in Nederhorst den Berg in sommige opzichten de tijd sinds de middeleeuwen stilgestaan.

Tegen de heuvel van de kerk stonden vier krotwoninkjes met een kamertje van vier bij vier meter, een keukentje en een zoldertje. Er woonde een vrouw met vijf kinderen waarvan de man aan het Oostfront zat. Verder zag hij op meerdere plekken krotten waar onwaarschijnlijk veel mensen in armoedige omstandigheden bij elkaar woonden. Hij schrijft dat Winterhulp en Volksdienst hier prachtig werk zouden kunnen verrichten, maar Nederhorst den Berg en Winterhulp stroken niet met elkaar. Hij oordeelt hard: welvaart en christelijkheid in dat dorp? Het mocht wat. Hij noemt het een broeinest van clandestiene handelaren, niettegenstaande de vier-kerken-voor ruim-2.000-zielen. Tot zover deze verslaggever van *Volk en Vaderland*.

Was dat zo?

Misschien zat er een grond van waarheid in het bovenstaande, want het schijnt dat het grootste deel van de NSB-ers hier ter plaatse uit nood lid van deze beweging was geworden. Ze zaten voor de oorlog al in het verdomhoekje en werden door velen met de nek aangekeken.

Gemeenteambtenaar Jong onderkende dat, want hij had deels uit humanitaire gronden de adressen van de gezinnen die om hulp zaten te springen aan Winterhulp gegeven. Een paar Bergse bestuurders maakten in november 1945 bezwaar tegen zijn benoeming bij het Militair Gezag als Hoofd van Sectie 1, Binnenlands Bestuur en Zuivering. Ze kregen nul op het rekest van Luitenant-Kolonel M. Bokhorst omdat Jong niets laakbaars had gedaan. Na onderzoek bleek dat alle ambtenaren aan die aktie hadden meegeholpen.

Het percentage leden van de door Mussert geleide beweging lag in Nederhorst den Berg iets boven dat van andere plaatsen in de omgeving, zoals uit een artikel in de Gooi- en Eemlander bleek. Maar in die andere gemeentes lag het percentage van beter gesitueerden binnen de NSB veel hoger.

Hier ter plaatse was het bekendste lid moeder Marsman. Zij fietste vaak al schreeuwend door het dorp, maar heeft nooit iemand verraden. Er is wel een keer op haar geschoten, zonder ernstige gevolgen.
Ze was, volgens een gevonden briefje uit 1985 aan Jan en Atie, met Dolle Dinsdag (september 1944) vertrokken, maar voor haar buurman was het er niet beter op geworden. Want op diezelfde dag kwam opperwachtmeester-postcommandant De Jong naast hem te wonen. Die man was van de Partij maar zijn drie jongens zaten evengoed bij hun vader ondergedoken.
"De boys waren oké, ik heb samen met ze onder de vloer gezeten toen de Duitsers kwamen" aldus de briefschrijver (tijdens de razzia van 14 januari 1945). De twee boven besproken woningen stonden in de Horstermeer.

Een der aanhangers van het Groot Duitse Rijk

Aangetrokken door de Nederlandsche Oostcompagnie, opgezet door de NSB-er Meinoud Rost van Tonningen, nam een Horstermeerder het besluit om naar het oosten af te reizen. Rost van Tonningen wilde Nederlandse koloniën vestigen in de door de Duitsers veroverde gebieden. De man voelde wel wat voor de Oekraïne, want dat land moest van de nazi's de graanschuur van Europa worden. Zodoende vertrok hij begin 1944 met paard en wagen naar het oosten, het beoogde nieuwe vaderland tegemoet. Hij heeft er niet zo veel tot stand kunnen brengen want het tij keerde alras toen hij er net een paar maanden zat.

Het Rode Leger rukte met een sneltreinvaart richting het westen op, dag in dag uit won het terrein. Teneinde het vege lijf te redden zat er voor hem niets anders op dan zo gauw mogelijk in Nederland terug zien te komen. Hij heeft het gehaald want hij is later in het jaar van de bevrijding door de politie opgehaald. Een jonge Horstermeerder runde tijdens zijn afwezigheid het boerenbedrijfje van de opgepakte boer, die sinds zijn terugkeer in het dorp bekend stond onder de naam Jan de Rus. De buurjongen, nog geen dertien jaar oud, moest om vijf uur 's morgens het bed uit om de koeien te melken, en de beesten te verzorgen. Nadat hij dat allemaal had gedaan ging hij doodgemoedereerd op een waarschijnlijk halfbakken fiets naar de Landbouwschool.

Terug naar 5 mei 1945

Burgemeester van Harinxma thoe Slooten nam gelijk zijn burgemeestersfunctie weer in nadat NSB burgemeester Brouwer samen met opperwachtmeester C. de Jong was gearresteerd. De agenten Betting en Spruyt mochten blijven omdat zij te vertrouwen waren. De NSB-ers kregen van hogerhand te horen dat ze hun huis niet mochten verlaten. Bovendien was ontsnappen toch niet mogelijk uit een rondom onder water staande gemeente. Secretaris Krol had nog even ondergedoken gezeten omdat hij zich niet helemaal veilig voelde. De man had wel bijna twee jaar met die NSB burgemeester te maken gehad terwijl hij gewoon was doorgegaan met zijn ondermijnende werk tegenover de bezetter.

Het is bewonderenswaardig dat Nederhorst den Berg naast de 200 onderduikers (waaronder 35 joodse mensen) gedurende de hele hongerwinter er nog eens 150 evacués bijkreeg vanwege de fataal afgelopen slag om Arnhem. Bovendien zochten en kregen Horstermeerders na 15 april onderdak bij allerlei particulieren in het droge gedeelte van het dorp. De gaarkeukens verzorgden vanaf begin februari eten voor alle mensen die tekort aan voedsel hadden. Dat ging na de bevrijding nog een poosje door.

Hoe iedereen het ook wendt of keert, de problemen die zich in de hectische jaren na de bevrijding voordeden, zijn door burgemeester Harinxma thoe Slooten en secretaris Krol naar behoren opgelost. Zie alles maar weer eens op de rit te krijgen, dat kost tact en tijd. Zowel op het gebied van de voedselvoorziening als op het afwikkelen van onverkwikkelijke zaken is het tweetal geslaagd. Tot slot wil ik benadrukken dat er gedurende de oorlog, zover ik weet en later gehoord heb, in Nederhorst den Berg nooit iemand is verraden. ■

Oud-secretaris van Nederhorst krijgt kruis voor verzet

NEDERHORST DEN BERG – J. J. F. Krol, oud-gemeentesecretaris van Nederhorst den Berg, heeft op 4 mei van de commissaris van de koningin van Noord-Brabant, J. van der Harten, het verzetsherdenkingskruis gekregen. De onderscheiding is bedoeld voor verzetsstrijders, die met gevaar voor eigen leven, veel voor de ondergrondse in de oorlog betekend hebben.

Krol heeft zich verdienstelijk gemaakt met het vervalsen van persoonsbewijzen, het onderdak geven aan vervolgde mensen, het verstrekken van levensmiddelenkaarten en het meewerken aan de uitgave van het illegale blad Vrij Nederland.

Dat deed hij allemaal, terwijl Nederhorst een NSB-burgemeester had. Krol was van 1937 tot 1953 gemeentesecretaris in de Vecht-gemeente en tevens is hij secretaris-penningmeester geweest in die tijd van drie plaatselijke waterschappen. Momenteel woont hij in Brabant.

Hij was toen burgemeester van Mierlo.

Bronnen:
- Gegevens, verzameld door Jan Baar over de periode 1944-1947
- Boekje Nederhorst den Berg tijdens de oorlog 1940-1945

Jonkheren contra Naarden

Henk Schaftenaar

De heisa rond de schuldrest van de familie Van Reede inzake het Naardermeer

In de eerste helft van de zeventiende eeuw heeft jonkheer Godard van Reede van Nederhorst (1) veel geld en energie gestoken in de herstructurering van het moerassige klei-op-veengebied tussen het Gooi en Nederhorst den Berg. We kennen hem als een van de initiatiefnemers van de eerste drooglegging van het Naardermeer en als ingelande bij de ontginning van 's-Graveland. Zijn naam is verbonden aan de Ree(de)vaart, een kanalisatieproject van een deel van de Vecht. Minder bekend is zijn plan voor de aanleg van een vaart van Naarden naar Nederhorst den Berg.

Godard van Reede heeft na zijn dood ook naam gemaakt vanwege grote schulden. Zoon en erfgenaam Gerard is nadien zijn hele leven bezig geweest met het afwikkelen van juridische procedures en het aflossen van de schulden. Bij de bestuurders van de stad Naarden stond de jonkheer ook in het krijt. Hoe dat precies zat, wordt verteld in het onderstaande verhaal.

Eigendomsrechten op het Naardermeer

Door technische vindingen ontstond in het begin van de zeventiende eeuw de mogelijkheid om grotere meren met succes droog te leggen. Als gevolg daarvan werd vooral het gewest Holland met een golf van bedijkingsprojecten overspoeld. Hierbij kwamen ook de meren in het waterrijke gebied tussen het Gooi en de Vecht in de belangstelling van beleggers en ondernemers.

Jonkheer Godard van Reede, heer van Nederhorst (1588-1648), geschilderd door Gerard ter Borch. Collectie: Slot Zuylen. Foto: Iconografisch Bureau.

In 1604 en al eerder hadden de Utrechtse kapittels van de Dom en Oudmunster - ruim zes eeuwen eigenaren van het Naardermeer - hun interesse voor een droogmaking getoond. Dat wekte de aandacht van het stadsbestuur van Naarden dat plotsklaps meende ook rechten op het Naardermeer te kunnen claimen. Zonder te overleggen met de kapittels werd door de magistraten van de stad de Staten van Holland om een octrooi voor een inpoldering van het Naardermeer verzocht. Dat werd in 1606 vergund en vrijwel direct daarop staken de Naarders palen in het oostelijke deel van het meer. Een conflict tussen de kapittels en de stad over de eigendomsrechten kon daardoor niet uitblijven. In 1607 wisten beide partijen, door bemiddeling van de Hoge Raad, tot een akkoord te komen. Het Naardermeer zou in twee parten worden verdeeld. Naarden kreeg ruim een kwart (het oostelijke deel) en de kapittels de rest (2).

Door onenigheid over het verloop van een kade door het meer, die de grens tussen beide delen zou gaan vormen, kwamen de inpolderingsplannen voor enige jaren stil te liggen. Pas in 1614 werd door Naarden circa 70 morgen van haar bezit in het meer verkocht aan twee investeerders, die dat stuk met succes wisten droog te leggen (3). Het resterende Naardense deel, circa 130 morgen, bleef voorlopig nog water en eigendom van de stad.

Kanaal van Naarden naar Nederhorst den Berg

In die tijd moet bij de nog jonge Godard van Reede de interesse gewekt zijn voor het watermanagement van het gebied waarover hij

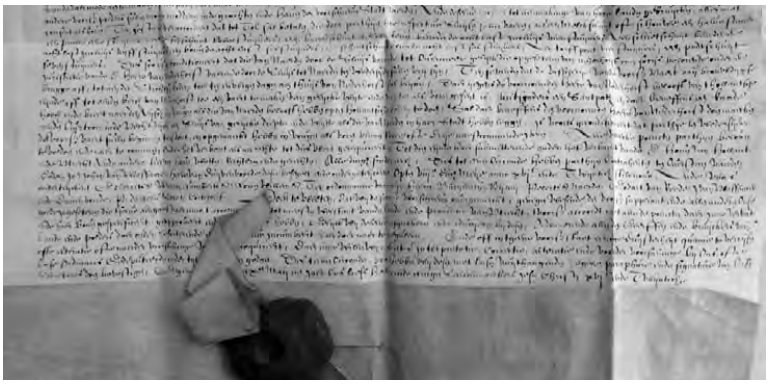

5. Detail van het charter van 10 mei 1620, waarin de Staten van Utrecht hun goedkeuring hechten aan het tot stand brengen van een vaart van Naarden naar Nederhorst den Berg (zie noot 4). In het document, dat van een uithangend zegel en de handtekening van de secretaris van de Staten is voorzien, zijn de afspraken uitvoerig beschreven. We vinden er alles in over de breedte en de diepte van de nieuwe vaarverbinding plus allerlei gegevens over de aanleg van een trekpad voor paarden, de kosten, het onderhoud, de rechten op de visserij, het bouwen van bruggen en sluizen, de afwatering en het sluisgeld.

in 1612 'heer' was geworden. Zijn vader had kort voor zijn overlijden een octrooi verkregen om de Horstermeer droog te leggen. Dat water werd inclusief het octrooi in 1612 verkocht aan een combinatie van beleggers, die na vele jaren investeren nog geen enkel stukje droog land had kunnen bewerkstelligen. Godard van Reede was als heer van Nederhorst en lid van de Staten van Utrecht nauw betrokken geweest bij deze bedijking.

Dat was hij ook bij het implementeren van een octrooi voor het graven van een vaart van Naarden naar Nederhorst den Berg en vandaar tot aan de Vecht (4). Tussen 1620 en 1622 is er, vanuit Naarden en Nederhorst den Berg, aan de realisatie van dit project gewerkt. Dat is te lezen in de besluiten van de vroedschap van Naarden. Aanvankelijk was het de bedoeling voor de nieuwe verbinding gebruik te gaan maken van de Karnemelksloot, het Naardermeer en de Ankeveenschevliet. Vandaar zou het traject komen te lopen langs de Broekdijk, door enkele brede sloten naar de Oude Goog en door dat water naar een nieuw te graven vaart naar Nederhorst den Berg. Maar toen in 1623 een drooglegging van het Naardermeer in het vooruitzicht lag en in 1625 een octrooi werd verleend voor de ontginning van 's-Graveland, zijn de plannen over vaarten en de afwatering van de regio weer gewijzigd. In het kader daarvan is toen de Karnemelksloot, die tot dan slechts vanuit de stad Naarden tot aan het Naardermeer had gelopen, omgelegd en in de richting van Ankeveen verlengd.

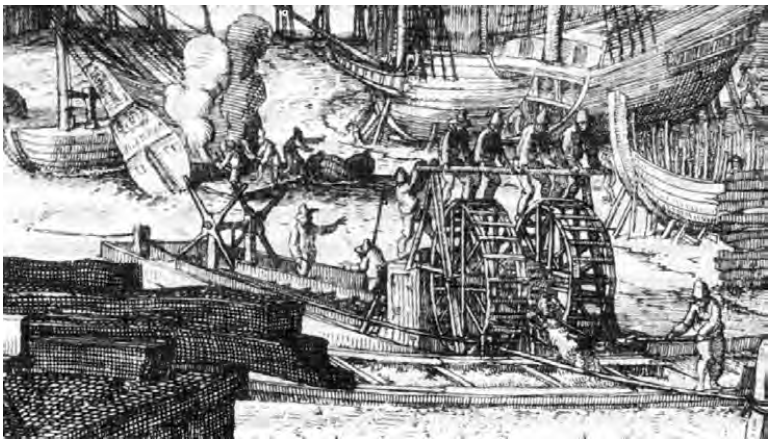

6. Een dieper of diepmolen in vol bedrijf (zie noot 14). We zien een tredmolen die een jakobsladder in beweging zet. Deze kan door middel van een bok met windas voor op de schuit op de gewenste diepte worden afgesteld. Op de voorgrond een schuit waarin de bagger wordt opgeslagen. De afbeelding is een randillustratie van Claes Jansz. Visscher bij een kaart van Joost Janszoon uit 1609.

Daarbij is voor het eerst in Naarden gebruik gemaakt van een 'dieper' of 'diepmolen', een prototype van wat nu een baggermolen heet (5). Godard van Reede heeft zijn Nieuwe of Naarder Vaart nog wel volgens het oude plan tot aan de Oude Goog kunnen voltooien.

Maar later is deze vaart, onder de namen 'Santvaart' en 'Ankeveenschevaart', verlengd naar het Stichtse deel van Ankeveen.

7. De omstreeks 1622 gegraven Nieuwe of Naarder Vaart (nu Ankeveense Vaart) te Nederhorst den Berg. Op de achtergrond de watermolen en de kerktoren (PK) van het dorp. Een foto van april 2009.

Godards handel en wandel rond het Naardermeer

Wat bij de Horstermeer niet lukte, meende Godard van Reede wel te kunnen bereiken met het Naardermeer. We zien hem daar in 1623 optreden als hoofdingelande, bedijker en in 1625 zelfs als heemraad in het dagelijks bestuur. De laatste functie moet hem ten deel zijn gevallen vanwege zijn grote belangen in dit project.

Hoewel de koopman en bankier Philippo Calandrini altijd als initiatiefnemer van deze riskante onderneming wordt genoemd, moeten juist de initiatieven van Godard van Reede niet worden onderschat. Zijn verdiensten gaan echter schuil onder het anonieme 'cum suis' dat in de documenten over het project doorgaans achter de naam van Calandrini is vermeld.

De 'Calandrini c.s.- combinatie', onder wie dus Godard van Reede, kocht op 8 juli 1623 voor 28.000 gulden het deel van het Naardermeer dat was toegewezen aan de Utrechtse kapittels. Achttien dagen later kocht Godard van Reede op persoonlijke titel daar het part van de stad Naarden voor 6514 gulden nog bij. Met de verwerving van deze circa 130 morgen werd hij de grootste investeerder (bijna een vijfde deel van het meer was toen van hem) in dit riskante project. Merkwaardig genoeg is deze aankoop met de regeerders van de stad Naarden gesloten op basis van een mondelinge overeenkomst. Een transportakte is om onduidelijke redenen nooit opgemaakt. De kwalijke gevolgen hiervan lieten niet lang op zich wachten, want jonker Godard kwam niet met geld over de brug. Pas een jaar later, op 6 juni 1624, werd er iets schriftelijk geregeld. Dat kreeg de vorm van een rentebrief of obligatie. Bij het opmaken van die akte door het Naardense schepengerecht was Godard echter niet aanwezig. Hij liet zich ook niet vertegenwoordigen door een gemachtigde en zelfs zijn

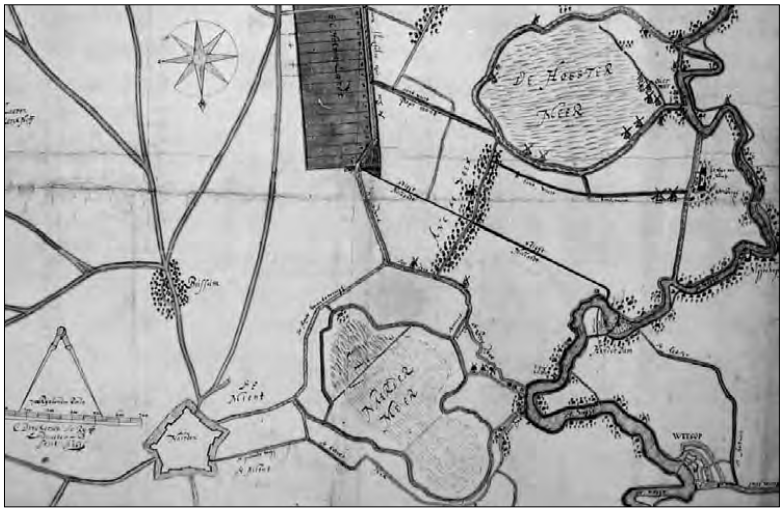

8. Detail van een kaart van landmeter C. Dankersen de Rij gemaakt in 1636. De droogmakerijen van de Horstermeer en het Naardermeer zijn mislukt. 's-Graveland is verkaveld. De Vecht bij Nederhorst den Berg is gekanaliseerd: de Reevaart is tot stand gekomen. Vanaf het dorp 'den Bergh en het huys ter Horst' voert een 'santvaart' naar Ankeveen. De Karnemelksloot is omgelegd in de richting van Ankeveen.

naam verscheen niet in het document. In plaats daarvan wel die van zijn broer Ernst (6), die bij het passeren van de akte eveneens schitterde door afwezigheid, maar wel een procuratiehouder, ene mr. Pieter Dierhout, had gestuurd. Deze Utrechtse advocaat verklaarde in het stuk dat jonkheer Ernst van Reede het bedrag van 6514 gulden schuldig was aan de burgemeesters en regeerders van de stad Naarden vanwege de aankoop van het Naardense part van het Naardermeer en zette als gemachtigde zijn handtekening onder het document.

Deze gang van zaken had bij de magistraten bevreemding moeten wekken, want het stadsbestuur van Naarden had tot dusver alleen met Godard over het meer onderhandeld. Te Naarden ging men echter over tot de orde van de dag en toen de rentebetalingen telkens op tijd door Godard van Reede werden voldaan, leek er niets aan de hand te zijn. Het vertrouwen in de jonkheer groeide zelfs, toen bleek dat deze als tevoren zijn uiterste best deed om van de droogmakerij een succes te maken.

De bedijking

Over de inspanningen van Van Reede is het een en ander te lezen in enkele in afschrift bewaard gebleven besluiten van de dijkgraaf en de heemraden van het Naardermeer. Maar ook in de besluiten van een commissie uit de Staten van Holland, die de bedijking van het Naardermeer begeleidde, vinden we zijn naam in positieve zin terug (7). In die documenten wordt Godard van Reede door zijn standgenoten doorgaans 'de heer Nederhorst' of 'de heer van der Horst' genoemd. Zijn ervaring opgedaan bij de eerder aangevangen bedijking van de Horstermeer maakte hem

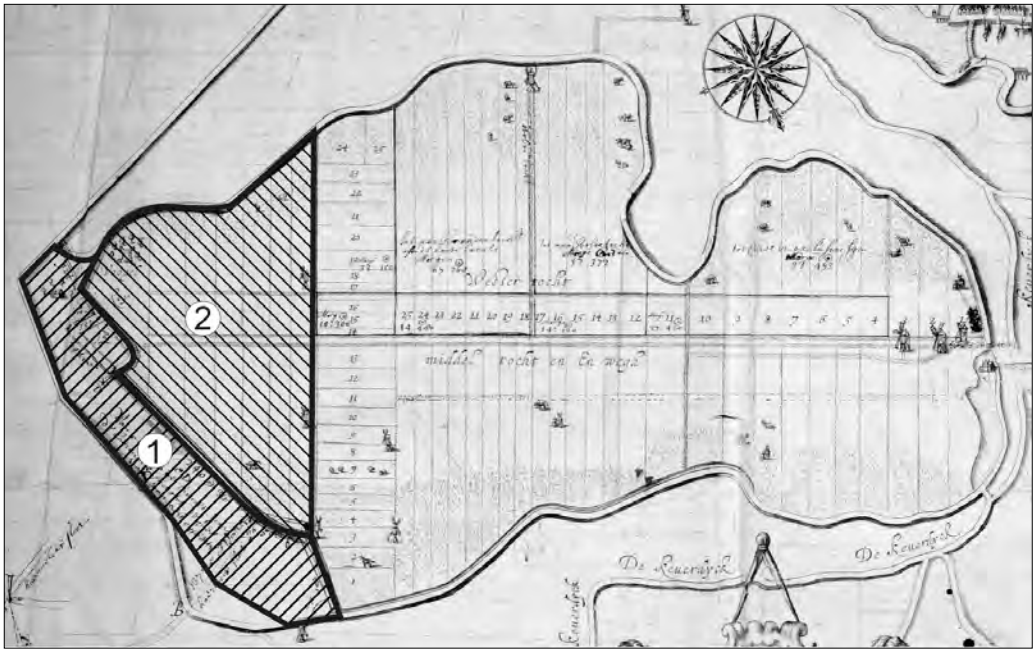

9. Detail van een kaart van Bonefatius uit 1629 met daarop het in kavels verdeelde Naardermeer. Het Naardense part, circa 200 morgen, is gearceerd. Daarbinnen: 1. het deel dat in 1614 aan Aelt Gijsbertsz. Schuyt en Gerbrant Rutgersz. de Beer werd verkocht (zie noot 3) en 2. het deel dat in 1623 aan Godard van Reede werd overgedaan. Het niet-gearceerde deel van het Naardermeer is het part van de Utrechtse kapittels. De scheiding tussen het part van Naarden en dat van de kapittels is tegenwoordig nog ten dele aanwezig in de gedaante van de Varkensdijk en de Sijpelingskade.

tot een waardevol hoofdingelande. Op 3 januari 1625 werd hij tot heemraad benoemd. In die functie wist hij in dat jaar nog een samenwerking te bewerkstelligen met de bedijkers die eerder al een deel van het meer van de stad Naarden hadden gekocht. Daardoor kwam in 1625 de droogmaking van het hele Naardermeer in handen van een grote onderneming. Ook onderhandelde hij met tal van rechthebbenden op het oude land om kaden te kunnen aanleggen en om de afwatering goed te regelen. Hij was ook degene die het werk voor molens en ringdijken aanbesteedde en ter plekke aanwezig was om snel te kunnen beslissen bij acute problemen. In zijn ambachtsheerlijkheid werkte hij ondertussen aan de kanalisatie van de Vecht (8).

10. Jonkheer Ernst van Reede, heer van De Vuurse en Drakestein (overleden in 1640). Collectie: Slot Zuylen. Foto: Iconografisch Bureau.

Veel van al zijn moeite bleek echter tevergeefs. In de laatste week van augustus 1629 eindigde de droogmaking van het Naardermeer met een zeperd: de Spanjaarden naderden Amsterdam met rasse schreden en vanuit defensieve overwegingen moest het in het voorjaar drooggevallen meer weer onder water worden gezet.

Een vrijwel failliet edelman overlijdt

Na het echec van 1629 had Godard van Reede de moed verloren om verder te gaan met deze droogmakerij. Van alle investeerders had hij het meeste geld verloren. In 1630 is hij overgegaan tot de verkoop van bezittingen in het meer. De naam Godard van Reede komt sindsdien dan ook niet meer voor onder de ingelanden van het Naardermeer.

Zijn naam bleef echter wel bij de thesaurier van Naarden in de boeken staan, want na de verkoop van enkele parten heeft hij slechts een deel van de schuld aan Naarden afgelost. Op 24 oktober 1631 bleef nog een schuldrest van 3583 gulden over. De rente daarover heeft hij tot twee jaar voor zijn overlijden in 1648 wel altijd trouw voldaan. Wat dat punt betreft, geen blaam voor deze schatrijk geboren edelman.

Jonkheer Godard van Reede is in het jaar van zijn overlijden ook bekend geworden door zijn optreden als afgezant van de Staten van Utrecht bij de vredesonderhandelingen van Münster in 1648. Die vrede maakte een einde aan de Tachtig- en de Dertigjarige Oorlog. Bij die besprekingen heeft Godard met zijn vetorecht lange tijd de vrede weten tegen te houden. Dat deed hij naar eigen zeggen omdat hij zich gebonden achtte

11. Kasteel Nederhorst.

12. Jonkheer Gerard van Reede (1624-1670). Collectie: Slot Zuylen. Foto: Iconografisch Bureau.

13. Jonkvrouw Agnes van Reede van Drakestein (overleden 1692), de echtgenote van Gerard. Collectie: Slot Zuylen. Foto: Iconografisch Bureau.

aan een afspraak tussen onze Republiek en Frankrijk om of geen of alleen op gezamenlijke basis vrede te sluiten met Spanje. Later is gebleken dat de Fransen hem 100.000 gulden hadden toegezegd om dat te bewerkstelligen (9). Dat geld - hij heeft er de helft van ontvangen - was hem zeer welkom want ook zijn beleggingen aan de oostkust van Amerika rendeerden niet. Op 25 juni 1648, kort na de afkondiging van de vrede in onze Republiek, overleed Godard van Reede. Hij liet zijn zoon Gerard een vrijwel failliete boedel na.

Zoon Gerard in conflict met Naarden

Met het overlijden van Godard van Reede stokte de rentebetaling even. Maar nadat Jacob Symen Verhoeff, de thesaurier van de stad Naarden, in februari 1649 Gerard van Reede (10) verzocht de rentebetaling voort te zetten, maakte deze 446 gulden over. In 1653 deed hij een aflossing van 1791 gulden, maar daarna hielden de betalingen weer op. Als de stad zich met betalingsverzoeken tot jonkheer Gerard richtte, wendde deze telkens voor nog geen gelegenheid te hebben gehad om aan zijn verplichtingen te voldoen. Hij verzocht de burgemeesters beleefd om nog wat geduld te betrachten en beloofde eerlijk te zullen betalen. De kwestie sleepte zich voort tot 25 januari 1670 toen de bestuurders van Naarden plotseling gedaagd werden om voor het gerecht van de stad Utrecht te verschijnen. Daar hoorden ze tot hun verbazing dat Gerard van Reede de door hem betaalde bedragen inzake 'de vermeende vordering' van Naarden op hem van de stad terugeiste. Ook eiste hij daarover een achterstallige rente van 5% per jaar. De jonkheer was van mening dat hij de bedragen ten onrechte had betaald. De obligatie stond namelijk niet op naam van wijlen zijn vader Godard, zo stelde hij, maar op die van wijlen zijn

14. 'Reeckeninge voor de heer van Nederhorst' staat er op de omslag van een betalingsoverzicht uit 1669. Daarin komt voor een schuldrest (inclusief rente) van bijna 5000 gulden die Naarden nog van de erven van Godard van Reede meende te goed te hebben.

oom Ernst. Bovendien beweerde hij dat zijn vader nooit als debiteur rente en aflossingen aan de stad Naarden had voldaan, maar dat dit allemaal op last van zijn oom was geschied. Zo was het volgens hem ook onwaar dat vader Godard een gedeelte van het Naardermeer naar zichzelf had getrokken of daarvan delen had verkocht. Maar ook al zou hij dat laatste wel hebben gedaan, dan nog was het onjuist om hem aan te spreken op een obligatie die op naam van zijn oom was gesteld.

Een procedure voor het Hof van Utrecht

Het verdere verloop van de procedure, die later in appèl voor het Hof van Utrecht werd voortgezet, is te volgen uit een briefwisseling tussen mr. Cornelis Verborcht, advocaat bij het Hof van Utrecht, en mr. Hendrick Thierens, secretaris van de stad Naarden (11). Verborcht behartigde de Naardense belangen in deze zaak in samenwerking met mr. Johan Lienden die als procureur optrad. Zij lieten het Hof weten dat het door Naarden verkochte Naardermeergedeelte wel degelijk toebehoorde aan Godard van Reede. Dat bleek uit verkopen die hij in 1630 en 1631 had gedaan. Verder had Godard zich als debiteur gedragen en zich in de plaats gesteld van zijn broer ten opzichte van de stad. Bovendien had de jonkheer, als hij aangesproken werd om aan zijn verplichtingen te voldoen, nooit beweerd of staande gehouden dat hij de penningen niet schuldig zou zijn. Hij had altijd op zijn adellijk woord aan de magistraten van Naarden beloofd als eerlijk man en edelman te zullen betalen.

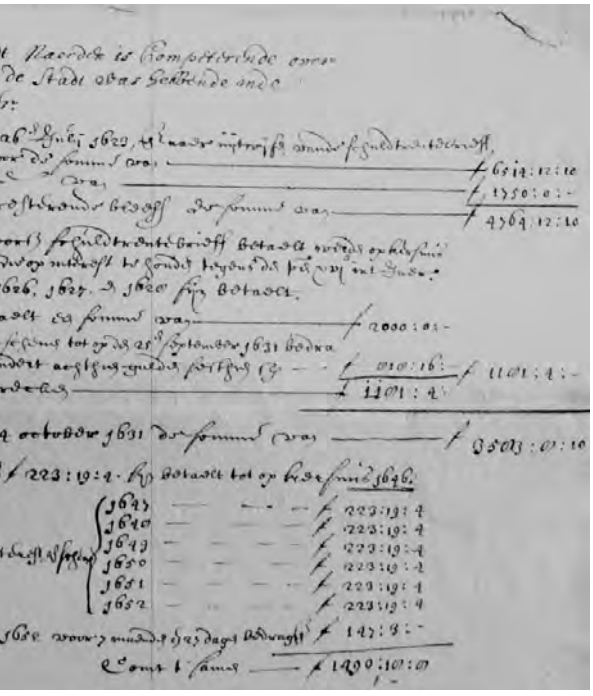

Bovenaan staat: Memorie van 't gene de Stadt Naerden is Competerende over vercopinge van de portie die de Stadt was hebbende inde Naardermeer.

Uit de brieven die Verborcht aan Thierens schreef, kan echter worden opgemaakt dat de advocaat twijfelde over een voor Naarden gunstige afloop van deze zaak. Als de stad niet met harde bewijzen kon komen die aantoonden dat Godard van Reede eigenaar was of geen document kon tonen dat Godard de schuld van zijn broer Ernst daadwerkelijk had overgenomen, zag hij de zaak somber in. Herhaalde malen vroeg hij in zijn brieven dan ook om toezending van bewijzen. Maar hoezeer Thierens zijn best ook deed, hij kon in Naarden geen steekhoudende documenten vinden. Ondertussen deed Johan Lienden er alles aan om de zaak zo lang mogelijk bij het Hof te vertragen. Dat wekte de ergernis op van de eiser, die vervolgens dreigde tegen Lienden persoonlijk te gaan procederen als hij de zaak nog langer traineerde. Lienden, bang voor een dreigende gijzeling, gaf vervolgens aan Verborcht te kennen dat hij zich uit de zaak wilde terugtrekken.

Op de vlucht voor de Fransen

Op 3 juni 1672 schreef Verborcht aan Thierens - laatstgenoemde was een oom van Verborcht (12) - dat de druk op de voortgang van het proces even was weggevallen, want in

16. Slot Zuylen, de adellijke woning van 'Hendrik van Zuylen' de schoonzoon van Agnes van Reede van Drakestein. Vooraan een 'slangenmuur' waartegen aan de zonnige zijde fruitbomen werden geplant. Foto van april 2009.

de stad Utrecht deed men toch niets anders dan vluchten. Hij vertelde zijn oom dat de Fransen met ettelijke duizenden waren doorgebroken 'bij het Tolhuis' (Lobith) en dat de vijand weleens binnen twee dagen in de Domstad zou kunnen zijn. Er werd tot wel 100 gulden betaald voor een wagen om naar Leiden te kunnen vluchten! 'Moeder' (Anna Pandelaers) was al naar familie in Rotterdam vertrokken. Hij waarschuwde zijn oom: 'Wees op uw hoede, er wordt gezegd dat Zutphen is bestormd en zeer hard met gram is geperst'. Ondank de paniektoestand werd de zaak eind juni voortgezet. Verborcht verzocht voor de zoveelste keer aan Thierens om met bewijzen te komen en als die er dan niet waren of misschien de Naardense oud-burgemeesters Hans Bennit en Jacob Franckensz nog in leven waren. Die zouden namelijk kunnen getuigen in de zaak. Dat hebben beiden ook inderdaad gedaan, maar hun inbreng zou de positie van Naarden er uiteindelijk niet sterker op maken.

Een onverkwikkelijke afloop

De rechtszaak heeft uiteindelijk in beroep nog tot in 1678 gediend. Door het overlijden van Gerard van Reede in 1670 was diens weduwe de eisende partij geworden. Zij liet haar zaken behartigen door haar schoonzoon Hendrik Jacob baron van Tuyll van Serooskerken (13), hier kortweg Hendrik van Zuylen genoemd. Toen in het najaar van 1676 duidelijk werd dat Naarden het pleit zou gaan verliezen, hebben de bestuurders van de stad pogingen ondernomen om met Van Zuylen te spreken om tot een akkoord te kunnen komen. Een gesprek was wel mogelijk, zo schreef de jonkheer hooghartig aan de magistraten van de stad, mits de heren daartoe dan wel een behoorlijk gekwalificeerd persoon wilden committeren. Tot een gesprek is het evenwel niet gekomen, want uiteindelijk liet Van Zuylen weten liever de sententie van het Hof af te wachten.

Die uitspraak hebben we in de archieven helaas niet terug kunnen vinden, maar uit latere brieven is gebleken dat die in het begin van 1678 in het nadeel van de stad Naarden is uitgevallen.

Op 15 juli 1678 liet Van Zuylen in een brief aan burgemeester Jan Coopal van Naarden weten dat hij op zeer korte termijn genoegdoening van de stad eiste over wat in de uitspraak van het Hof was vastgelegd. Voor een gesprek over de financiële afhandeling werd de burgemeester van Naarden verwezen naar de schout van Zuylen, Gijsbert Toll.

De burgemeester heeft toen een lijfrente aangeboden. Dat bleek niet te kunnen. Uiteindelijk besloot de vroedschap van Naarden op 12 januari 1681 om de schuld aan Van Zuylen conform de sententie van het Hof in contanten uit de stadsmiddelen te voldoen.

Naschrift

Het langlopende geschil met de jonkheren moet een pijnlijke les voor het bestuur van de stad Naarden zijn geweest. De burgemeesters en regeerders hadden hun zaken bij de verkoop in 1623 gewoon niet adequaat geregeld: zelfs een transportakte is nooit gemaakt.

De heren waren niet op hun hoede bij het passeren van de rentebrief in 1624 en waren evenmin bij de les toen de droogmaking in augustus 1629 op een fiasco dreigde uit te lopen. Geen enkele actie is ondernomen bij het overlijden van Ernst van Reede in 1640. Blind vertrouwend op de mondelinge beloften van een edelman hebben de heren stadsbestuurders vervolgens gedacht dat het allemaal wel goed zou komen.

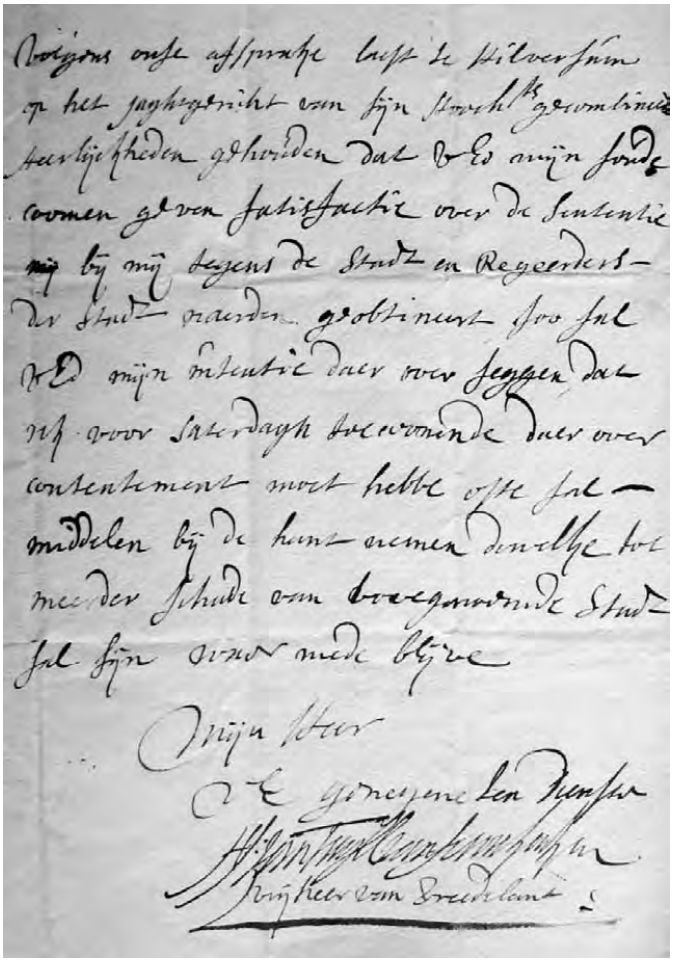

17. Een niet al te vriendelijk briefje van een arrogante Hendrik Jacob baron van Tuyll van Serooskerken gericht aan burgemeester Jan Coopal van Naarden. De baron wil voor zaterdag a.s. van de burgemeester uitsluitsel hebben over hetgeen (de betaling) in de sententie aan Naarden is opgelegd. Zo niet, dan dreigt hij met stappen die nog meer schade aan Naarden zullen toebrengen.

Wat Naarden aan rente boven de te restitueren bedragen van 446 en 1791 gulden aan Van Zuylen heeft moeten betalen, weten we niet precies. Het zou uit te rekenen zijn.

Daar komen dan nog de honoraria van Verborcht en Lienden bij. En natuurlijk de gerechtskosten van de eisende partij. De totale schadepost moet een aanzienlijk bedrag hebben belopen.

Teleurstellend is verder dat niets erop wijst dat Naarden na de rechtszaak nog enige moeite heeft ondernomen om de schuldrest van 3.583 gulden alsnog bij nazaten van Ernst van Reede te vorderen. Naar alle waarschijnlijkheid is het hoofdpijndossier in 1681 gesloten.
Daarmee nam de stad ook een fors verlies in het debacle van de eerste drooglegging van het Naardermeer. ■

Noten:

1. Jonkheer Godard van Reede (1588-1648), heer van Nederhorst, Vreeland, Kortenhoef, Horstwaerde en Overmeer. Gehuwd in 1612 met Emerentia Oem van Wijngaerden, dochter van de President van het Hof van Holland. Huwde in 1635 met Catharina van Utenhove. Voorzitter van de Orde der Ridders van de Provincie Utrecht. Lid van de Staten van Utrecht waarin hij lange tijd de politiek wist te beheersen. Kanunnik van het kapittel van de Dom. Godard van Reede was steun en toeverlaat van stadhouder Frederik Hendrik. Hij is begraven in de Dom te Utrecht. De genealogische gegevens zijn ontleend aan J. Krol, De geschiedenis van Nederhorst den Berg, in herdruk uitgegeven bij Gijsbers en Van Loon te Arnhem. Verder is gebruik gemaakt van het boek Op Stand aan de Wand, vijf eeuwen familieportretten in Slot Zuylen, 1996.
2. Tot voor kort verkeerde ik in de veronderstelling dat aan Naarden in 1607 maar circa 70 morgen als vrij eigen goed was toegewezen in het oostelijke deel van het Naardermeer. Zie Henk Schaftenaar, Sightseeing met de varende rechter, in De Omroeper jrg. 20 nr. 2. Dezelfde zienswijze is ook terug te vinden in het artikel van dr. M.K.E. Gottschalk Het Naardermeer en zijn omgeving historisch-geografisch bezien in het Tijdschrift van het KNAG van januari 1961. Maar door nog grondiger transcriberen en bestuderen van alle documenten over de kwestie tussen Naarden en de kapittels over de eigendomsrechten van het Naardermeer kwam ik er achter dat aan Naarden een veel groter areaal is toegewezen. (Het Utrechts Archief, inventaris Dom-kapittel, toegang 216, inv. nr. 1927). Dat wordt bevestigd op een in 1615 door landmeter J.P. Dou gemaakte kaart van het meer, waarop het Naardense deel is ingetekend met de vermelding van 'omtrent 270 morgens' erbij. (Nationaal Archief, collectie Hingman 4 VTH nr. 2629). Die oppervlakte lijkt echter aan de hoge kant. In documenten die tijdens de bedijking van het meer (1623-1629) zijn gemaakt, is het polderbestuur in verband met het berekenen van de omslag (de kosten die per morgen door de participanten moesten worden voldaan) voor het Naardense part steeds van een oppervlakte van 200 morgen uitgegaan. Dit getal heb ik ook aangehouden in dit artikel.
3. Die twee investeerders waren Aelt Gijsbertszoon Schuyt en Gerbrant Rutgerszoon de Beer. Zie Henk Schaftenaar, De tuin van boerderij Meerlust: demonstratie van eeuwenoud recht, in De Omroeper jrg. 21 nr. 4 en Henk Schaftenaar, Grondvesten van 'Stadzigt' gelegd in 1614, succesvol inpolderingswerk van de gebroeders Gerbrant en Marten Rutgersz. de Beer, in De Omroeper jrg. 23 nr. 2.
4. Een eerste octrooi voor een nieuwe vaart werd aan de stad Naarden verleend op 10 december 1615. Het was toen de bedoeling om de hoge zandgronden bij Naarden door middel van een vaart te verbinden met Kortenhoef om zand te kunnen transporteren van de hoge naar de lage gebieden. De vaart zou gegraven moeten worden door de Hilversumse Meent met gebruikmaking van een traject over het Naardermeer. Er is daarna veel overleg geweest tussen de magistraten van Naarden met de bestuurders van Kortenhoef.
   Het octrooi van 1615 is op 26 november 1619 door de Staten van Holland vervangen door een nieuw octrooi waarbij de Hilversumse Meent niet behoefde te worden doorgraven. Er zou namelijk gebruik gemaakt kunnen worden van de 'Gooische sloot of Ankeveenschevliet'. Dit water bevond zich tussen de Broekdijk bij de Hollands-Ankeveense watermolen en het Naardermeer. In het document wordt het traject nauwkeurig beschreven. Niet alleen Kortenhoef zou worden verbonden maar ook Ankeveen en 'ter Horst' en vandaar tot aan de Vecht. Er is toen door de magistraten van Naarden veelvuldig overleg geweest met Godard van Reede over de uitvoering van het werk. Afschriften van beide octrooien bevinden zich in de privilegeboeken van de Stad Naarden.
   Op 10 mei 1620 hebben de Staten van Utrecht ook goedkeuring verleend aan dit project. Daarvan is een charter (zie de afbeelding) bewaard gebleven, waarin het project zeer gedetailleerd is beschreven. (Het Utrechts Archief, archief Huis Zuilen, toegang 76 inventarisnummer 538).
5. Op 31 mei 1622 werden de regeerders van Naarden door de vroedschap geautoriseerd om in Utrecht te onderhandelen over het maken van een nieuwe 'dieper'. Ook traden ze met de 'meesters van de goudthuyzen' (bankiers) in overleg om het project te financieren.
   Op 3 mei 1624 wordt hen toegestaan om met de 'meesters van de diepmolen' te gaan spreken over 'de diepmackinge' van de Karnemelksloot en over de vraag met welke 'diepschuit' dat zal moeten gaan gebeuren. Het is de bedoeling dat de Karnemelksloot tot 'vier voeten' wordt uitgediept.
   Op 2 juli 1624 gaan ze opnieuw met de meesters van de diepmolen in overleg over de voorwaarden betreffende het gebruik van de diepmolen en de tijd dat die gebruikt mag worden. (Stadsarchief Naarden: Resolutieboeken van de vroedschap).
6. Jonkheer Ernst van Reede, heer van De Vuurse en Drakestein, houtvester van de landen van Utrecht (overleden in 1640) en gehuwd met Elisabeth van Utenhove. Zijn dochter was Agnes van Reede van Drakestein. Zij huwde in 1636 met Reinout baron van Tuyll van Serooskerken en na zijn overlijden met jonkheer Gerard van Reede. Haar zoon was Hendrik Jacob baron van Tuyll van Serooskerken. Hij huwde met de dochter van Gerard van Reede, zijn stiefzusje. Zie ook noot 13.
7. Een register met de resoluties van de dijkgraaf en heemraden van het Naardermeer is tot op heden niet teruggevonden. Wel bevindt zich in het Stadsarchief van Naarden een pakketje achttiende-eeuwse afschriften van besluiten die ten tijde van de bedijking tussen 1623 en 1629 zijn gemaakt (OAN 128.1).
8. Voor het graven van de Reedevaart is op 12 augustus 1628 door de Staten van Utrecht een octrooi verleend.
9. Zie R.E. de Bruin en M.E.A. Faber, Tegen de vrede: De Utrechtse ambassadeur Godard van Reede van Nederhorst en de onderhandelingen in Münster, in J. Dane (red.), 1648. Vrede van Münster, feit en verbeelding (Zwolle 1998), pp. 107-134.
10. Jonkheer Gerard van Reede (1624-1670). Gehuwd in 1649 met Anna Elisabeth van Lockhorst, erfdochter van Adam van Lockhorst (heer van Zuylen) en Swana van Ledenberch. Hij verkocht in 1652 kasteel Nederhorst aan zijn schoonvader. In 1657 huwde hij met Agnes van Reede (overleden in 1692), weduwe van Reinout baron van Tuyll van Serooskerken. Gerard van Reede was kanunnik van het kapittel van Oud Munster en had zitting in de Staten van Utrecht Hij is begraven te Nederhorst den Berg in de oude Hervormde Kerk.
11. De brieven en andere documenten betreffende het verloop van de rechtszaak bevinden zich in het Stadsarchief van Naarden (OAN 128.1).
12. Cornelis Verborcht (1645-1721), advocaat voor het Hof van Utrecht, was in 1710, 1711 en 1712 burgemeester van Utrecht en gehuwd met Maria Lieftingh. Zijn vader was Pieter Verborcht, substituut-schout van Utrecht, gehuwd met Anna Pandelaers. Hendrick Thierens (1618-1693), secretaris van Naarden, advocaat voor het Hof van Holland en in 1692 burgemeester van Naarden. Hij was gehuwd met Margaretha Pandelaers.
13. Hendrik Jacob baron van Tuyll van Serooskerken (1642-1692). Huwde in 1665 met de slechts 13 jaar oude jonkvrouw Anna Elisabeth van Reede (1652-1682), zijn stiefzusje. Hij was lid van de Ridderschap van Utrecht en bekleedde vele hoge ambten.
14. Rob de Knegt, De Diepmolen, een vinding uit Hoorn. In: Kwartaalblad van de vereniging Oud Hoorn, jrg. 25 nr. 4.

Artikel uit 'De Omroeper, het historisch tijdschrift voor Naarden', Jaargang 23, nummer 4.

VERKRIJGBAAR BIJ DE HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Themanummers van WERINON:
Van blekerij tot wasindustrie. (1992) € 2,50
Onderwijs in Nederhorst den Berg. (1994) € 2,50
Petersburg – Een verdwenen buitenplaats. (1996) € 3,00
Nederhorst den Berg Speciaal. (2001) € 3,00
Religieus Erfgoed – Geloven in monumenten. (2005) € 5,00
De Willibrordkerk door de eeuwen heen. (2008) € 5,00
Historische Canon van Nederhorst den Berg. (2009) € 10,00
Parochie H. Maria Hemelvaart – Nederhorst den Berg en Nigtevecht 1811-2011. (2011) € 5,00
Levensboek – Doot ende begraven. (2016) € 5,00

Kwartaalblad WERINON:
Losse nummers. (indien voorradig) € 3,00

Boeken:
Nederhorst den Berg tijdens de oorlog. *Willy van Deutekom e.a.* (1986) € 1,00
Om het vriespunt – 100 Jaar IJsclub Nederhorst den Berg 1902-2002. *Jan Baar*. (2002) € 5,00
Warinschool 1881-1981 – Honderd jaar Christelijk Onderwijs te Nederhorst den Berg. (1981) € 2,50
Nederhorst den Berg – Tussen Vecht en Eem. (1993) € 7,00
De Brug – Een eeuw wijzer. (1999) € 1,00
Het gemeentehuis van Nederhorst den Berg. *W.J. v. Deutekom/J. Jansen*. (1984) € 1,00

DVD:
Nederhorst den Berg anno 2001. € 10,00
Nederhorst den Berg 1965. € 10,00
Nederhorst den Berg door de jaren heen. € 10,00
De Willibrordkerk in ere hersteld. € 10,00

Streekarchief Gooi en Vechtstreek (SAGV)

Bezoekadres: Oude Enghweg 23, Hilversum.
Openingstijden: maandag en dinsdag 9.00 uur-17.00 uur.
Informatie: telefoon 035-6292646 en
www.gooienvechthistorisch.nl

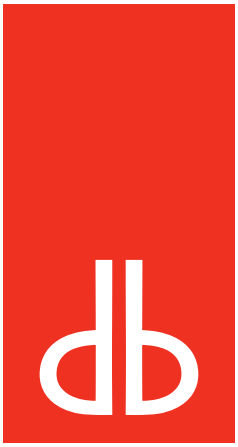

dunnebier

print & marketing

Direct mail | Cross media | Fulfilment & MRM | Drukwerk & promotie

Nieuw Walden 6 • 1394 PB Nederhorst den Berg
+31 (0) 294 25 62 00 • info@dunnebier.nl
www.dunnebier.nl